

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Usuteaduskond

Anna-Katariina Vaino

Heebrea Piibli Iobi ja Nutulaulude raamatu võrdlev analüüs: keelelised ja
motiivilised sarnasused

Bakalaureusetöö

Juhendaja
Anu Põldsam, PhD, Tartu Ülikool

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Uurimislugu.....	6
1.1 Nutulaulude dateerimine.....	6
1.2 Iobi dateerimine	7
1.3 Nutulaulud teiste Heebrea Piibli tekstide taustal	9
1.4 Iob teiste Heebrea Piibli tekstide taustal.....	9
1.5 Iob ja Nutulaulud	10
2. Iobi ja Nutulaulude keeleliste seoste analüüs.....	12
2.1 Iobi kannatused.....	13
2.1.1 Iob 16 ja 17.....	13
2.1.2 Iob 19	15
2.1.3 Iob 23 ja 24.....	17
2.1.4 Iob 29 ja 30.....	20
2.1.5 Üksikud paralleelkohad Iobi kõnedes	22
2.2 Sõprade kõned.....	25
2.2.1 Iob 18	25
2.2.2 Iob 20	26
2.2.3 Üksikud paralleelkohad sõprade kõnedes	28
2.3 Iobi ja sõprade kõnede välised paralleelkohad Iobi raamatus	30
3. Tulemuste kokkuvõte	32
3.1 Kannatuse keel	32
3.2 Nutulauludest lähtuv analüüs.....	35
3.3 Sarnasused Iobi kihistustes	36
Kokkuvõte	38
Bibliograafia.....	40
Summary: The Comparative Analysis of the Book of Job and Lamentations in the Hebrew Bible: Similarities in Language and Motives	44
Lisa. Nutulaulude ja Iobi keeleliste sarnasuste võrdluse tabel.....	47

Sissejuhatus

Käesolev töö võrdleb Heebrea Piibli Iobi ja Nutulaulude raamatut, võttes eesmärgiks selgitada välja, millised on nende raamatute vahelised keelelised paralleelid ning kuidas need suhestuvad sisuliste sarnasustega. Uurimus kuulub Vana Testamendi teadusvaldkonda.

Teemavaliku põhjendus

Õpingute käigus lähilugemisega tegeledes on jäänud silma Nutulaulud oma erilise, kujundliku keele ja ausa otsekoheusega. Kuna sama teemat üritatakse lahti mõtestada ka Iobis ning juba eestikeelse tõlke lugemisel on torganud silma märkimisväärseid sarnasusi Nutulauludega, tundus loogiline need kaks raamatut kõrvuti panna. Iob osutus valituks suuresti ka seetõttu, et usuteaduskonnas on praegu käimas Urmas Nõmmiku juhitud teadusprojekt. Veel ühe põhjusena võib tuua välja teema vähese uurituse – ingliskeelsest kirjandusest leiab vaid paar üksikut artiklit, mis NI ja Ii võrdlemisega tegelevad, eesti keeles pole selliseid uurimusi aga üldse. Kannatuse teema on aktuaalne ka tänapäeval – uurides neid kahte mitme tuhande aasta eest kirjutatud teost, on ehk võimalik seda pisut paremini mõista.

Töö eesmärk ja uurimisülesanne

Iobi ja Nutulaulude raamatu lugemisel on jäänud silma, et kasutatakse väga sarnaseid kujutluspilte kannatuste väljendamiseks. Sellest lähtuvalt on paralleelide tuvastamise kõrval üheks eesmärgiks vaadata, kas ja milliseid järeldusi saab raamatute põhjal kannatuse keele kohta teha. Samuti on võimalus selgitada välja, kas keelelise analüüsi tulemusel leitud paralleelid kattuvad varasemate uurimuste tulemustega. Kolmandaks vaatan, kas tuvastatud paralleele NI-ga on võimalik seostada mingi(te) konkreetse(te) Iobi raamatu kihistustega.

Töö eesmärgiks on Iobit ja Nutulaule võrreldes leida vastused järgmistele uurimisküsimustele:

1) Millised on raamatute heebreakeelses tekstis esinevad keelelised paralleelid – nende hulk ja jaotumine, sh ka Iobi tekstikihistuste lõikes.

2) Kuidas suhestuvad keelelised paralleelid sisulistega – kas samade sõnadega räägitakse sarnastest asjadest ning kui jah, siis millest ehk kas keeleliste seoste taga võivad olla motiivilised paralleelid.

Uurimismeetod

Uurimuse läbiviimiseks kasutan nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset lähenemist. Kvantitatiivse analüüsi puhul lähtun Nutulaulude heebreakeelsest tekstist, mille keeleliseks võrdlemiseks Iobiga kasutan tarkvara BibleWorks. Seeläbi teen esmalt kindlaks, millised Nutulauludes kasutatud üksikud sõnajuured on olemas ka Iobi raamatus. Järgnevalt selgitan välja, kas nii ühes kui teises raamatus esineb salme, mille puhul kattub rohkem kui üks sõna. Kvantitatiivsele tööle järgneb sisuline analüüs, mille käigus vaatan, milliste keeleliste kattuvuste puhul on tegu ka sisulise sarnasusega – st kas kasutatakse samu motiive, kujutluspilte, metafoore ja/või on tegu sarnase kontekstiga. Lisaks analüüsin, millistes Iobi tekstikihistustes paralleele leidub ja mida sellest järeldada võib.

Probleemi senine uuritus

Kuigi nii Iobi raamatu kui ka Nutulaulude kohta eraldi leidub ohtralt analüüse ja kommentaare, ei eksisteeri väga palju uurimusi, mis oleksid pühendatud just nende raamatute omavahelistele seostele. Lisaks on eesti keeles seni tegeletud üksnes Iobi raamatuga.

Oluliste uurimustena saab tuua välja Will Kynesi „Debating Suffering: The Voices of Lamentations Personified in Job’s Dialogue“ (2018) ning James K. Aitkeni „The Inevitability of Reading Job Through Lamentations“ (2013). Mõlemad autorid jõuavad oma uurimuses seisukohale, et on tugev seos Ii 16 ja 19 ning NI 3 vahel. Samuti samastavad mõlemad Nutulauludes kõnelevat meest (גבר) kannatava Iobiga.

Tähtsamad allikad

Lähtuvalt töö eesmärgist ja iseloomust on minu uurimuse algallikaks Iobi ja Nutulaulude raamatu heebreakeelne masoreetlik tekst. Sekundaarkirjanduse osas tuleb kahe ülalnimetatud teose kõrval tuua välja Urmas Nõmmiku Iobi raamatu kommentaar (2013), mille abil olen analüüsi osas selgitanud töö seisukohalt oluliste Iobi peatükkide sisu. Sealt on pärit ka Iobi

raamatu tekkeloo visand, mida olen kasutanud, et vaadata, millistes Iobi kihistustes kuhjuvad paralleelid Nutulauludega. Iobi kommentaaridest väärivad väljatoomist veel Hartley (1988), Habel (1985) ning Clinesi (1989). Nende paarikümne aasta taguste teoste hinnang Iobi tekkeajale erineb Nõmmiku ja mitmete muude viimase aja uurijate omast. Lähtuvalt tänapäeval domineerivast arusaamast võtan oma töö aluseks Nõmmiku seisukoha. Töös kasutatud oluliste Nutulaulude kommentaaride autoriteks on Salters (2011), Renkema (1998), House (2004) ja Bier (2015).

Töö koostamisel ette tulnud raskused

Kuna sarnaseid uurimusi Nutulaulude ja Iobi raamatu võrdlemiseks tehtud ei ole, on kõige keerulisemaks osutunud kohase meetodi välja töötamine. Ühtlasi on olnud tegu aega ja tähelepanu nõudva protsessiga ning vigu pole võimalik lõpuni välistada. Samuti on vahel jäänud segaseks, mida mingisugused väljendid tähendavad, mis on kohati raskendanud sisuliste sarnasuste tuvastamist.

Töö ülesehitus

Töö on jagatud kolme suuremasse ossa, millest esimene käsitleb Iobi ja Nutulaulude uurimislugu. Kõigepealt annan ülevaate mõlema raamatu dateerimisest, millele järgneb intertekstuaalsuse osa – vaatan Nutulaule ja Iobit muude Heebrea Piibli raamatute ning ka sellevälise kirjanduse taustal ning siis kirjeldan kahe raamatu omavaheliste seoste uurimise seisuga. Teises osas kirjeldan ja selgitan analüüsi tulemusi esmalt lähtuvalt Iobist seetõttu, et nii on võimalik määrata kindlaks sealseid sarnasuste kuhjumisi. Kolmandas osas järgneb paralleelide lühem analüüs Nutulaulude perspektiivist ja võrdluse alusel paralleeliks osutunud motiivide kirjeldus, samuti ülevaade sarnasuste kuhjumisest Iobi raamatu kihistustes.

1. Uurimislugu

Töö teoreetiline osa vaatleb põgusalt Nutulaulude ja Iobi raamatu uurimislugu. Selleks, et teha järelduisi raamatute omavaheliste suhete kohta, üritan esmalt luua selgust nende võimaliku dateerimise osas. Seejärel kirjeldan Nutulaulude ja Iobi suhet muu Heebre Piibli (ning sellest väljapoole jääva) kirjandusega ning vaatlen kahe raamatu seoste uurimise seisu.

1.1 Nutulaulude dateerimine

Suurem osa teadlasi leiab, et Nutulaulude tekst pole ühtne tervik, vaid koosneb erinevatel aegadel kirjutatud lauludest, mis on hiljem kokkus seotud. Sellest hoolimata lähtuvad mitmed uurijad, kuid mitte kõik, dateerimisel terviklikust tekstist. Siinkohal olgu välja toodud Renkema, Hillersi, Kaiseri ja House'i seisukohad, kes on kõik Nutulaulude raamatut põhjalikult kommenteerinud.

Renkema (1998: 54–56) ütleb, et kirjutamisaja väljaselgitamises tuleb lähtuda lauludest endist. Ta toob välja, et nii tervet raamatut kui ka selle üksikuid osasid paigutatakse erinevatesse ajaperioodidesse, kuid näeb mõtet vaid tervikteksti dateerimises. Kõige varasem võimalik kirjapaneku aeg ulatub tema sõnul aastasse 587 e.m.a, kui Jeruusalemma linn langes babüloomlaste kätte ning tempel hävitati. Teise piiri tõmbab Renkema umbes aastasse 550, pidades seda kõige hilisemaks võimalikuks tekkeajaks. Nutulaulude sisu alusel võib järeldada, et tegu on vahetu reaktsiooniga suurele katastroofile, mistõttu ei arva ta, et tekstid on loodud mitukümmend aastat hiljem. Näiteks ütleb Nutulaulude raamatu kolmandas peatükis sõna saav õiglane kannataja, et ta on Jeruusalemma naiste kannatuse tunnistajaks (NI 3:51). Nutulauludes pole juttu linna taastamisest, mis viitab ilmselt sellele, et katastroofist pole möödunud väga palju aega, kuid siiski piisavalt, et oleks jõutud sündmuste üle järele mõelda. Kokkuvõttes tundub Renkema paigutavat Nutulaulude kirjutamise pigem enda ajaraami hilisemasse otsa.

Ka Hillers (1992: 9–10) leiab, et laulud pidid sündima üsna pea pärast Jeruusalemma langemist, kui inimesed polnud hakanud veel lootma, et olukord võiks liikuda paremuse poole. Ta ütleb, et peatükkide kronoloogilise järjestuse paikapanekuks pole piisavalt tõendusmaterjali ning võtab seisukoha, et stiili poolest on raamat teadlikult universaliseeriv ega taha anda täpseid ajaloolisi hinnanguid.

Kaiser (1992: 105–106) seevastu esindab teistsugust seisukohta. Lähtudes laulude aluseks olevatest traditsioonidest, olukordadest ja omavahelistest seostest, peab ta viiest peatükist vanimaks teist peatükki. Järgnevad esimene ja neljas, mis on mõlemad teisega tugevalt seotud. Seejärel tuleb viies ning hiliseimaks peab Kaiser kolmandat peatükki.

House (2004: 301–302) arvab aga hoopiski, et raamatul on üks ainus autor, sest erinevustest hoolimata ümbritseb peatükke ühtne ja järjepidev raam. Sarnaselt Renkemale ja Hillersile arvab temagi, et kaebelaulud on pandud kirja paari aastakümne jooksul pärast Jeruusalemma hävingut, mitte hiljem. Akrostihhoni kasutamine viitab läbimõeldud ja viimistletud tööle ning on ebatõenäoline, et hävingu peatnägija oleks võinud luua midagi sellist spontaanselt.

Renkema, Hillers ja House toovad välja, et Nutulauludes peegelduv kannatuse kogemus on vahetult seotud Jeruusalemma langemisega, mistõttu ei saanud raamatu kirjapanek toimuda sündmuste asetleidmise ajast kuigi palju hiljem. Üksikute peatükkide kirjutamise järjestuse pakub välja Kaiser, pidades vanimaks teist ning noorimaks kolmandat peatükki, ülejäänutes väljatoodud seisukohtades hoidutakse aga üksikuid peatükke dateerimast.

1.2 Iiobi dateerimine

Kui veel 1980. aastatel leidis kommenteerijad (nagu nt Habel, Hartley ja Clines), kes olid pidasid võimalikuks, et Iiobi raamat võis olla tekkinud ka eksiilieelsel ajal, siis viimase paarikümne aasta jooksul on muutunud valitsevaks arusaam, et tegu on pigem hilise tekstiga, mis pärineb eksiilijärgsest ajast.

Habeli (1985: 40–42) sõnul on Iobi dateerimine keerukas seetõttu, et tegevuste toimumiskoht on kaugel ning raamatust pole võimalik leida vihjeid Iisraeli ajaloo kohta. Teemad, millega tegeletakse, on kompleksed ja universaalsed ning ei seostu otseselt ühegi konkreetse ajaloolise sündmuse ega teoloogilise probleemiga. Habel mainib küll, et erinevad uurijad on paigutanud Iobi raamatut lausa 10. ja 4. sajandi e.m.a vahele, kuid jätab enda hinnangu andmata.

Hartley (1988: 17–18) juhib tähelepanu sellele, et üksikute piibliraamatute dateerimisel tuleb võtta arvesse kahte tegurit – keelt ning kokkupuutepunkte teiste Heebrea Piibli kirjutistega. See on aga küllaltki problemaatiline. Rikkalik sõnavara ja dialekt, mis eristab Iobit tuntuvalt muust Heebrea Piiblist, teeb keele abil Iobi raamatu dateerimise keeruliseks. Teistest raamatutest lähtumist raskendab asjaolu, et nendegi vanuse osas pole tihti selgust. Samuti ei ole alati teada, milline raamat teist mõjutanud on või ehk on võetud lähtekohaks hoopis kolmas allikas. Arutledes varasemategi dateeringute üle, peab Hartley kõige tõenäolisemaks 7. sajandit.

Clines (1989: lvii) võtab erinevad seisukohad kokku pisut teise ajavahemikuga – 7. ja 2. sajand e.m.a – ning eeldab, et jutustus õiglasest kannatajast oli olemas enne poemi. Tema sõnul leiab vanima viite Iobile Heseieli raamatust, mille dateeringuks on 6. sajand. On aga võimalik, et jutt ei käi mitte Iobi raamatu, vaid varasema rahvajutu kohta.

Tänapäevasemat suhtumist esindav Nõmmik (2013: 17, 27–28) toob aga hoopiski välja, et suur osa kaasaegsetest uurijatest paigutab raamatu tervikuna või vähemalt selle varaseima variandi 6.–4. sajandisse e.m.a. Arvestades pikaajalise kujunemislooga, pakub ta Iobi tekkimise ajaks (5.) 4.–2. sajandi e.m.a. Ka Kynes ja Dell (2013: xvi) ütlevad, et praegusel ajal peetakse Iobit pärinevaks eksiilijärgsest ajast.

Näib, et mida aeg edasi, seda hilisemasse aega paigutavad uurijad Iobi raamatu kirjutamist. Kui veel mõnikümmend aastat tagasi arvati, et raamat oli olemas juba enne 6. saj e.m.a, siis nüüd peetakse tõenäoliseks mitusada aastat hilisemat tekkeaega. Kuna U. Nõmmik on praeguste Iobi uurijate seas üks autoriteetsemaid teadlasi, siis võtan oma analüüsi lähtekohaks tema arusaama Iobi tekkeloo kohta.

1.3 Nutulaulud teiste Heebrea Piibli tekstide taustal

Sõltuvalt lähenemisenurgast seostatakse Nutulaule mitmete Heebrea Piibli tekstidega. Lähtekohaks võib olla autorsus, žanriline määratlus või hoopis püüdlus saada õiglane pilt ühest ajaloolisest sündmusest, kõrvutades erinevate perspektiividega kirjutisi.

Kõige lähemal võiks Nutulauludele seista Jeremija raamat, kuna traditsiooniliselt on autorsust omistatud just Jeremijale. Tänapäeva uurijad seda tõenäoliselt ei pea, kuid täheldatud on mõningaid sarnaseid jooni kahe raamatu keelekasutuses ning teloogilistes arusaamades. (House 2004: 285–286) Lähtudes žanrist, seostab Salters (2011: 11–12) Nutulaule Psalmidega, tuues välja, et vormi poolest meenutab neid enim NI 5.

Samas soovitab Janzen (2019: 123–124, 129–130) lugeda Nutulaule koos Deuteronomium, Jeremija, Jesaja või Hesekieliga, saamaks paremat pilti katastroofist, mis juute 6. saj e.m.a tabas. Kuigi kõnealune sündmus on üks ja seesama, näitavad erinevad teosed, kuivõrd palju võivad varieeruda tõlgendused. Kontrast Deuteronomiumi ning Nutulaulude vahel on suur. Viimane keskendub trauma kogemusele ning näeb seda „igavesti korduva reaalsusena”, esimene jätab aga emotsionaalse osa ajaloolisest narratiivist välja. Deuteronomiumis nähakse rahvusliku katastroofi taga karistust patu eest, Nutulaulud panevad selle küsimärgi alla. Raamatute kõrvutav lugemine aitab Janzeni arvates esmajoonel just Deuteronomiumit teises valguses näha. Sarnase näitana toob ta välja ka Jesaja ja Hesekieli, öeldes, et nendes selgitatakse traumas ajaloolisest ja kollektiivsest vaatenurgast, kuid tähelepanuta jäetakse üksiku inimese psühholoogilised haavad. Asetades need kõrvuti Nutulauludega, kus emotsionaalne trauma on esiplaanil, on võimalik saada parem ja mitmetahulisem pilt sündmustest, mida nendes teostes kajastatakse.

1.4 Iiob teiste Heebrea Piibli tekstide taustal

Iiobi raamatu seostest teiste Heebrea Piiblis esinevate, aga ka sellest välja jäävate raamatutega annab hea ülevaate Kynes'i ja Delli koostatud ja toimetatud teos „Reading Job Intertextually“ (2013). Raamatu sissejuhatuses kirjutavad nad, et ulatuslikke paralleele Iiobi

ja muude teoste vahel on märgatud juba ammu (2013: xv). Esimeses osas käsitletakse Iiobi seoseid Pentateuhiga, nt Oeming (19–29) võrdleb Iiobi ja Genesise arusaama inimesest ning Witte (54–65) ja Greenstein (66–78) vaatlevad lähemalt Iiobi suhet Deuteronomiumiga. Kynes (94–105) kirjutab Iiobi dialoogist Jesaja peatükkidega 40–55, jõudes järeldusele, et Iiobi tekst, kus parodeeritakse Jesajat, on suure tõenäosusega hilisemat päritolu. Sama järeldab ka Joyce, uurides seoseid Hesekieli raamatuga (118–128). Frevel (157–168) omakorda esindab seisukohta, et Iiobi kirjutaja(te)l on selgelt silme ees seisnud Psalm 104. Iiobi võrdluses Kogujaga ütleb Schultz (190–203), et nende tekstide intertekstuaalsed seosed avanevad siis, kui lähtuda Koguja raamatu olulistest võtmesõnadest. Tema sõnul ühendab Ii ja Kg protest liigselt optimistliku arusaama vastu tarkusest. Ühtlasi tuuakse kõnealuses kogumikus ka näiteid Iiobi seoste kohta Heebrea Piibli väliste tekstidega: nt Portier-Young (234–245) kirjutab Iiobi testamendist ning Janzen (246–258) Paulusest.

1.5 Iiob ja Nutulaulud

Kuigi mitmed Iiobi ja Nutulaulude kommentaarid toovad üksikute kirjakohtade juures välja paralleele nende kahe raamatu vahel, pole kuigi palju uurimusi, mis keskenduks justnimelt nende Ii ja NI omavahelistele seostele. Ent nende hulgast, mis seda teemat siiski käsitlevad tuleb kindlasti mainida ühe kõige olulisemana James K. Aitkeni „The Inevitability of Reading Job Through Lamentations“ (2013) nagu ka Will Kynesi „Debating Suffering: The Voices of Lamentations Personified in Job’s Dialogue“ (2018).

Aitken (2013: 204, 208, 215) peab Iiobi ja Nutulaulude kõrvutatavat lugemist vältimatuks. Senise vähese uurimise saab tema arvates kanda raamatute dateerimise ebakindluse arvele, sest pole teada, kumb teisele eelneb või olid autorid hoopis üksteise kaasaegsed. Aitken ütleb, et keelelisi ja temaatilisi vastavusi on mitmeid, kuid ei saa kindlalt väita, et üks toetub teisele. Ta märgib, et juudi traditsioon on Nutulaule ja Iiobit omavahel seostanud juba ammu ning toob välja silmatorkavad sarnasused Ii 16 ja 19 ning NI 3 vahel, seostades Nutulaulude meest (גבר) Iiobiga. Aitkeni erilise tähelepanu all on leinamise ja sellest lähtuvalt lohutamise teema, mida ta peab mõlemat raamatut läbivaks oluliseks

jooneks. Tekstid räägivad tema sõnul sarnastest kannatajatest, kes püüavad ületada vastuolu oma täbara olukorra ja arusaama vahel Jumalast.

Ka Kynes (2018: 1–3, 16) tõdeb, et kõige ulatuslikumad paralleelid Iobi raamatuga on Nutulaulude 3. peatükis, mistõttu on ta võtnud just selle peatüki oma uurimuse aluseks. Ta ütleb, et Nutulauludes kõlavad erinevad „hääled”, mis annavad tunnistust sellest, kuidas iisraellased kannatuste üle reflekteerisid. Kynes argumenteerib, et Iobi autor on üks varasemaid Nutulaulude tõlgendajaid. Ta võrdleb Iobi ning Nutulaulude „anuja” itku ja (Iobi) sõprade ning (Nutulaulude) „didaktilise hääle” vastuseid. NI 3 reflekteerib kannatuse üle dialoogivormis – selle esimene pool seostub Iobi kõnedega ning teine, lootusrikas pool Iobi sõprade kõnedega. Kynesi kohaselt viitab Iobi 16. ja 19. peatükis kasutatud piiramise metafoor kaudselt NI 3 ning tahab panna lugejat võrdlema kahte kannatuse kogemust. Minavormis kõnelevat meest (גבר) seostab ka Kynes Iobiga. Alates NI 3:21 muutub Nutulaulude toon ning sealt edasi esilekerkiv lootusrikas toon kestab 41. salmini välja. Kynes ütleb, et pea iga selles lõigus väljendatav mõte on leitav ka Iobi sõprade kõnedest: näiteks julgustus otsida Jumalat (NI 3:25/Ii 5:8), arusaam jumalik noomimise õnnistusest (NI 3:27–28/Ii 5:17; 33:19–30; 36:7–15) ning kinnitus, et ülekohtule tuleb lõpp (NI 3:30/Ii 5:21).

Aitken ja Kynes viitavad temaatilistele ja sisulistele seostele, mis tekitab küsimuse, kas sarnasusi esineb ka keeles. Just see on lähtekohaks järgnevale analüüsile.

2. Iobi ja Nutulaulude keeleliste seoste analüüs

Töö esimene etapp tähendas kvantitatiivset analüüsi, mille aluseks sai Nutulaulude raamatu heebreakeelne tekst. Tarkvara BibleWorks abil selgitasin välja kõik Nutulaulude tekstis esinevad üksikud sõnajuured, millele leidub vaste Iobi raamatus. Otsingust jäid välja side- ja eessõnad.

Järgmiseks sammuks oli uurida, kas ühe ja sama salmi ulatuses on Ii raamatus korraga paralleele mitmele sõnajuurele – st kas nii NI-s kui ka Ii-s esineb salme, kus kasutatakse rohkem kui üht sama sõnajuurt korraga. Kõige rohkem oli salme, mille puhul kattus kaks sõna, kuid leidis ka kolme-, nelja- ja isegi viiesõnalisi kokkulangevusi. Selleks hetkeks ei saanud veel teha järeldusi sisuliste seoste kohta, sest ühest juurest võib moodustada erineva tähendusega sõnu ning sõnad võisid asuda lause eri osades ja sisuliselt mitte kokku kuuluda.

Kvantitatiivse analüüsi käigus selgus, et NI esimeses peatükis on 225 kohta, mille puhul kattub Iobi mõne salmiga rohkem kui üks sõna, teises peatükis 191, kolmandas 103, neljandas 84 ning viiendas 52. Tuvastasin ka 35 sõnajuure kombinatsiooni, mis esinevad ainult Nutulaulude ja Iobi raamatus, nendest 10 omakorda esimeses, 9 teises, 5 kolmandas ja 11 neljandas peatükis. Lähtuvalt sellest, et kvantitatiivne analüüs on läbi viidud käsitsi, ei saa väljatoodud numbreid pidada absoluutseteks. Järgnevalt analüüsisin seoste sisulist kattuvust, mille käigus ilmnis mitmeid paralleele, mida polnud võimalik kvantitatiivse uurimise käigus tuvastada. Sai selgeks, et valdav osa Nutulaule ja Iobit siduvatest kirjakohtadest räägib kannatustest.

Kuna Ii raamat on NI-st tunduvalt pikem ning analüüsi käigus selgus, et paralleelid on suuresti kuhjunud kindlatesse Iobi peatükkidesse, siis lähtun järgnevas analüüsis just Iobi raamatu ülesehitusest. Viimane sisaldab rohkelt erinevatest ajaperioodidest pärit kihistusi, mistõttu on ka eesmärgiks vaadata, kuidas tuvastatud paralleelid NI-ga kihistuste vahel jagunevad ning kas selle põhjal on võimalik midagi järeldada.

Kokkuvõttev osa on jagatud kolmeks – lühike Nutulauludest lähtuv analüüs, kannatuse keelt süstematiseeriv osa ning ülevaade sarnasuste kuhjumisest Iobi kihistustes. Piibli kirjakohtade tõlgetes on kasutatud 1997. aasta väljaannet.

2.1 Iiobi kannatused

Lähtudes Iiobi raamatust, paigutuvad sarnasused Nutulauludega laias laastus kahte kategooriasse – Iiobi kõned ja sõprade kõned. Mõlemasse osasse jäävad paralleelid räägivad enamasti kannatamisest, kuid teevad seda erineva nurga alt. Esmalt analüüsin neid Iiobi kõnede peatükke, kuhu on koondunud sarnasused Nutulauludega, ning seejärel toon välja paralleelid sellistest peatükkidest, kuhu jäi vaid mõni üksik kattuvus. Samast loogikast lähtub ka järgmine, sõprade kõnesid analüüsiv peatükk.

2.1.1 Iiob 16 ja 17

Need kaks peatükki moodustavad Iiobi neljanda vastuse, mis on suunatud Eliifase teisele kõnele. Siin sõnastab Iiob ühelt poolt selle, kui raske ta seisukord on, kuid annab teisalt mõista, et ta pole nõus tegema järeleandmisi ega tunnistama, et on süüdi. Esmalt pöördub Iiob sõprade poole, arutledes, mis oleks, kui rollid oleksid vastupidised. Seejärel jutustab ta otsekoheselt sellest, et Jumala teda taga kiusab, mille tulemusel on ta inimeste jaoks muutunud nii ebameeldivaks, et temast hoitakse eemale. (Nõmmik 2013: 185)

Suurem osa sarnasusi Nutulauludega jäävad 16. peatükki. Ii 16:9–10 ja NI 2:16, mille ka Hartley (1988: 12) ja Clines (1989: 382–383) oma kommentaaris välja on toonud, sarnanevad nii keeleliselt kui mõtteliselt. Taustal on väljapääsmatu kitsikus, mille põhjustajaks on vaenulik jõud. Mõlemast (Ii 16:9/NI 2:16) leiab väljendi „hambaid kiristama” (חרק שן), mida tervest Heebrea Piiblis erineb vaid 5 korral. Nutulauludes on hammaste kiristajaks vaenlane, Iiobis Jumal, aga temagi on justkui vastaseks muutunud (Clines 1989:382–383; Hartley: 260). Kümnennda salmi algus sarnaneb NI 2:16 algusega – kannataja vastu aetakse pilgates suu (פה) ammuli. Tegusõnad, mida siin kasutatakse on küll erinevad (Ii פער/NI פצה), kuid edastavad analoogset mõtet. Clines toob välja, et inimeste vaenulikkus on Jumala poolse rünnaku otsene tulemus. Lähtudes arusaamast, et Iiobi kannatuste taga peab olema tõsiasi, et ta on kindlasti teinud pattu, on tema teotamine justkui jumalakartliku inimese kohustus. (1989:383) Paralleeli võib pidada väga tugevaks.

Ii 16:12–13 ja NI 3:12–13 sarnanevad nii keele, struktuuri kui sisu poolest, mistõttu ei saa ka selle seose olulisuses kahelda. Kynes (2018: 11) toob lisaks välja NI 3:11, öeldes, et siin kirjeldatud lõhkikiskumine sarnaneb purukslöömisega Ii 16:12. Kitsikust ja ahistust väljendavad pildid järgnevad üksteisele. Kujutuspildiks (Ii 16:12/NI 3:12), mille on paralleelina märkinud ära ka Hartley (1988: 261) ja Bier (2015: 110), on märklauaks olemine (מטרה). Sarnase idee leiab Ii 7:20 (Hartley 1988:12), kus küll sihtmärgi kohta kasutatakse sõna מפגע. Iiobi 13. salmis on juttu neerudest (כליה), sapi maa peale (ארץ) valamisest (שפך) ning vibukütist (רב). Viimase eestikeelseks tõlkeks on toodud „nooled”. Taoliste metafooride abil väljendatakse piinarikast haavata saamist (Nõmmik 2013: 187). Nooled ümbritsevad Iiobit ja tema neerud lõhestatakse. NI 3:13 öeldakse: „Ta laskis oma nooled mu neerudesse”. Vähem ulatuslik, kui siiski ära märkimist vääriv paralleel on NI 2:11, kust leiab sõnalise ja mõttelise paralleeli – maks valatakse (שפך) maha (ארץ).

Järgmine silmatorkav sarnasus on Ii 16:15–16 ning NI 2:10–11, kus kasutatakse leinamise motiivi. Kumbki tekst räägib esmalt kotiriidesse rõivastumisest ning seejärel enese madaldamisest. Iiobi raamat kasutab selleks väljendit „torkasin oma sarve põrmu” (Ii 16:15), mis tähistab alandumist (Nõmmik 2013: 187). NI 2:10 edastatakse sarnast mõtet kirjeldusega sellest, kuidas Jeruusalemma neitsid on pea „painutanud maani”. Seejärel on juttu nutmisest (Ii 16:16/NI 2:11). Iiobi nägu punetab nutust, Nutulauludes on silmad pisaraist kibedad. Sarnasuse toob välja ka House (2004: 363). Võrdpildid esitatakse samas järjekorras, sisuline paralleel katab terve salmi ning silme ette tekib analoogne pilt. Kirjakohtade omavahelist seost tugevdab ka keeleline paralleel – sõnu שָׁק (kotiriie, kott) ja עֶפֶר (tuhk, maa, põrm) esineb ühe salmi piires koos vaid siin – Ii 16:15 ja NI 2:10. Sellest lähtuvalt pean paralleeli väga tähtsaks.

Oluliseks sarnasuseks on ka Ii 16:20 ja NI 1:2. Sisuline paralleel ulatub mõlema salmi otsast lõpuni. Salmi 20 esimeses pooles ütleb Iiob, et sõbrad on pöördunud tema vastu ning ta vaatab nuttes Jumala poole. NI 1:2 annab edasi väga sarnast mõtet – kannataja nutab ning ütleb, et sõbrad on ta reetnud. Keeleliselt seob need kirjakohtad sõna רע ehk „sõber“. Lisaks sarnaneb kontekst ning kasutatakse samu motiive, mistõttu on kindlasti tegu märkimisväärse paralleeliga. Sarnase motiivi reetlikest armastajatest leiab ka NI 1:19.

Iiobi 17. peatüki 6. salmi jääb üks oluline sisuline sarnasus – naeruvääristamise motiiv. Iiobit on inimeste ees rängalt alandatud, tema seisukord tekitab möödujates niivõrd suurt jälestust, et nad tahaksid talle näkku sülitada (Hartley 1988: 269). Väga sarnase motiivi leiab NI 3:14. Pilkamise kohta kasutatakse küll erinevaid sõnu, kuid väljendatakse sama kujutluspilti. Mõlemal juhul räägitakse endast esimeses isikus ning pilkajaks või pealesülitajaks on rahvas (עַם). Sisuline paralleel on tugev. Tasub märkida, et NI 3:14 järgneb salmidele, mis sarnasesid Iiobi 16. peatüki salmidega 12–13. Eeskju on võetud seega Nutulaulude 3. peatüki järjestikustest salmidest 12–14.

Eelnevast nähtub, et Iiobi neljandasse vastusesse jäävad väga olulised paralleelid Nutulaulude raamatuga. Küllaltki võrdväärset on võetud eeskjuks Nutulaulude 2. ja 3. peatükki, kuid üks motiiv sarnaneb selgelt ka 1. peatükiga. Kõik paralleelid räägivad kannatusest – väljapääsmatu olukord, kitsikus, lein, hüljatus, aga ka füüsiline valu.

2.1.2 Iiob 19

Iiobi 19 sisaldab Iiobi viiendat kõne, mis on mõeldud vastuseks Bildadile ning milles Iiob vaidleb talle esitatud süüdistustele kompromissitult ja meeleheitlikult vastu. Ta kirjeldab siin enda kohutavat olukorda, pidades kannatuste põhjuseks Jumalat, räägib kitsikusest ja haigusest ning lõpus palub sõpradel talle halastada, jäädes sealjuures oma sõnadele siiski raudselt kindlaks. Selle peatüki lõpus, salmides 25–27, väljendab Iiob kindlat teadmist, et saab Jumalat näha. Kristlikus kontekstis on mõistetud seda Kristuse tuleku ettekuulutusena. Nõmmiku seisukoht on, et 25.–29. salmi näol on tegemist hilisema lisandusega. (2013: 194–195)

Iiobi 19. peatüki 6. salmis kirjeldatud kitsikusele leidub paralleel NI 1:13 näol. Motiiviliseks sarnasuseks on võrgu kasutamine kannataja liikumise takistamiseks – Iiobit piiratakse sellega (מִצֹר), Nutulauludes laotatakse võrk (רֶשֶׁת) jalgadele. Mõlemal juhul teeb seda Jumal. Sellise pildi abil vastandub Iiob Bildadi kirjeldusele õelatest, kelle tee Jumal tõkestab, kinnitades, et tema ise pole langenud võrku mitte oma rumalusest, vaid Jumala

püüdmise tõttu (Hartley 1988: 284). Keelelist sarnasust siit ei leia, kuid pilt kitsikusest, mille põhjustajaks on Jumal, on märkimisväärselt sarnane, mistõttu toon paralleeli siiski välja.

Salmid 7–8 sarnanevad tähelepanuväärselt NI 3. peatüki salmidena 7–9 (vt lisaks ka Hartely 1988: 12, 285; Kynes 2018: 9). Mõlemas kohas on samas järjekorras kasutatud analoogset kujutluspilti. Ii 19:7 ja NI 3:8 räägivad sellest, kuidas Jumal kitsikusesolija appihüüetele ei vasta. Karjumise kohta kasutatakse küll erinevaid sõnu, aga motiiv on analoogne, seda enam, et järgnevatel salmidel, Ii 19:8 ja NI 3:9, kasutatakse lausa samu sõnu sarnase kujutluspildi väljendamiseks – teerada (נהיב) mööda ei pääse edasi, sest ette on tehtud tõke/müür (גדר). Müüri tegemisest on juttu ka NI 3:7. Sellest lähtuvalt võib Ii 19: 7–8 ja NI 3: 8–9 pidada väga oluliseks paralleeliks. Hartely (1988: 285) toob Ii 19:8 paralleelina välja ka NI 3:2 ja 6. Neid ühendavad viited sellele, et pimedusse viimise taga on Jumal.

Oluliseks paralleeliks on ühtlasi Ii 19:11–12 ning NI 2:4, kus räägitakse Jumalast kui rõhujast või vaenlasest (צר), kelle viha (NI אף, Ii חמה) on tuline. Ka tegevuskohaks on mõlemal juhul telk (אהל). Välja joonistub rõhumise motiiv. Iiob kirjeldab siin ennast kui sissepiiratud linna (Clines 1989: 442), mis on ehk ootamatu, kuid väga sarnane Nutulaulude jutustusega (Kynes 2018: 10) „Viidates endale kui telgile, mitte kui linnale, keskendub Iiob Jumala rünnaku jõhkrule,“ ütleb Hartley (1988: 286). Samuti võib pidada oluliseks sarnasuseks Ii 19:19 ja NI 1:2, 19. Armastajad on kannataja maha jätnud, ta on reedetud. Lisaks sarnasele motiivile kasutatakse siin armastatavate kohta sama sõnajuure (אהב) erinevaid vorme.

NI 3:4 leidub paralleel salmis 20, kus tuuakse jällegi sisse füüsilise keha kujutluspildid – naha (עור), liha/ihu (בשר) ja luude/kontide (עצם) abil tehakse selgeks, et jutt käib inimesest tervikuna (Salters 2011: 197). Tasub mainida, et sellist sõnakombinatsiooni esineb Heebrea Piiblis vaid neljal korral, millest kaks asuvad Iiobis ja üks Nutulauludes. NI 3:4 murtakse konte ning kulutatakse liha ja nahka. Ii 19:20 on Iiobi luud naha küljes kinni ning kondid tungivad välja nagu hambad, mis väljendab Hartley (1988:289) arvates Iiobi imestust selle üle, et ta veel üldse elus suudab püsida – võõrandumine ning füüsiline kannatus on jõudnud viimse piirini. Salmi 20 paralleelina võib välja tuua ka NI 4:8 (Hartley 1988:289), kus räägitakse kuivanud ja kortsunud nahast kontidel. Nii motiivi kui keele sarnasuse tõttu võib seda pidada väga oluliseks sarnasuseks. Paralleel NI 3:4 on ka 26. salmis, kus on juttu

naha nülgimisest ning Iob ütleb, et saab ihutagi Jumalat näha. Sõna ihu (בשר) kasutatakse erinevas kontekstis, naha nülgimine ja kulutamine on analoogsed. Siin ei näe ma eelmistega samaväärselt tugevat sarnasust.

Salmi 27 keeleline paralleel on NI 2:11. Iob ütleb, et tema silmad (עיני) näevad Jumalat. NI 2:11 on juttu aga nutmisest – silmad on pisaraist kibedad. Kasutatakse veel üht ühist sõna כלה, mille tähenduseks on „otsa lõppema, lõpule jõudma“. Sõnasõnaliselt tõlkides võib öelda, et NI 2:11 lõpevad silmad, Ii 19:27 aga neerud. Kui see paralleel on pigem tugevam keeleliselt kui sisuliselt, siis mõlema kirjakohta teises pooles leiab jällegi tugeva sisulise seose, vaatamata sellele, et otsest keelelist kattuvust ei esine. Nimelt kõdunevad siin Iobil neerud ja Nutulauludes on minakõneleja maks valatud maha ja sisemus käärib. Huvitava faktina väärib väljatoomist see, et ainus koht Heebrea Piiblis, kui sõna „maks“ kasutatakse inimese kohta, on NI 2:11, mujal käib jutt loomadest (Van der Zwan 2019: 5). Mõlemal juhul võib tegu olla otsese füüsilise vaevusega, aga ka psühhosomaatilise ilminguga. Hartley (1988:297) toob välja, et neerud on heebrea mõtlemises seotud kirglikkusega ning nende otsa saamine viitab sellele, et Iob on emotsionaalselt tühi. Keeleline paralleel ei ühildu siinsetes kirjakohtades küll sisulistega, kuid sarnased motiivid on olemas.

Selle peatüki paralleelid on taas eranditult seotud kannatuse keelega. Juttu on kinnipüüdmisest, kitsikusest, hüljatusest ja võõrandumisest, rünnakutest kannataja vastu ning kehalisest valust. Nutulauludes kuhjuvad paralleelid peamiselt esimesse kolme peatükki, kuid üks jääb siiski ka 4. peatükki.

2.1.3 Iob 23 ja 24

Peatükid 23 ja 24 moodustavad Iobi kaheksanda kõne, mis on suunatud Jumalale. Nõmmik väidab, et esialgselt Iobi kõnest pole siin kõike alles jäänud. Osa 23. peatükist kuulub algsele Iobile ehk on pärit teksti varaseimast kihistusest, peatükk 24 on aga hilisem ning olnud problemaatiline juba varastes tõlgetes nagu Septuaginta, Vulgata, Pešitta ja targumid, mis erinevad üksteisest üsna märkimisväärselt. Iob alustab kõnet oma olukorra kirjeldusega,

soovides, et Jumal teda tähele paneks ning temaga kohtuks, kuid mõistab, et ilmselt see tema olukorda ei parandaks. Järgneb rida „sotsiaalkriitilisi luuletusi”, kus Iiob kaebab, et kurjadel inimestel läheb elus hästi, kuid ei jäta ka mainimata, et lõpuks leiavad nad oma otsa ning ülekohus saab tasutud. (Nõmmik 2013: 213–214)

Analüüsi käigus tuvastatud paralleelid jäävad peamiselt 24. peatükki, kuid silma torkab ka 23. peatüki 2. salm, kus Iiob oma olukorra üle hädaldab. Siin kasutatav sõna אנהה ehk „ohe“ esineb Heebrea Piiblis 11 korda, millest 2 jäävad Iiobisse ning üks Nutulauludesse. Nutulaulude 1. peatüki 22. salmi lõpus kirjeldatakse kannatamist, öeldes: „Jah, mu ohkeid on palju ja mu süda on haige.” Mõlemal juhul on taustal piinatuse tunne. Paralleeli võib pidada keskmiselt oluliseks, sest sarnases kontekstis kasutatakse sama üsna tavapärast sõna (Sanders 2011: 69), kuid see pole siiski võrreldav mõne muu silmatorkavalt ühte moodi sõnastatud paralleeliga.

Tegusõna אנהה ehk „ohkama/oigama“, millest tuleneb nimisõna אנהה, Iiobis ei esine, kuid Nutulauludes kasutatakse seda 4 korda ehk kõige enam ühe raamatu kohta Heebrea Piiblis. Esimese peatüki 4. salmis on oigajateks preestrid keset tühja, mahajäetud linna. Kaheksandas salmis ohkab alandatud Jeruusalemm ning seejärel näljast nõrkev rahvas (1:11). Salmis 21 ägab jutustaja enda õnnetuse üle. Kõik kõne all olevad kohad jäävad Nutulaulude esimesse peatükki ning kõigil juhtudel väljendatakse sellega kannatusi. Hartley (1988: 100) toob välja, et „ohkama“ või „ohe“ on liiga leebelt tõlgitud. Pigem on tegemist rõhuvat orjatööd tegevate või midagi traagilist kogenud inimeste oigamisega. Seejuures viitab ta kõigile ülal väljatoodud Nutulaulu kirjakohtadele.

Teen hetkeks kõrvalepõike Iiobi 3. peatüki salmi 24 juurde, sest sealt leiab viimase אנהה, mida veel käsitletud pole. Taaskord oma olukorra üle kaevates ütleb Iiob: „Ohkamine on mulle leivaks.” Kannatuse konteksti tõttu sarnaneb see kaudselt kõigi käsitletud Nutulaulude kirjakohtadega, kuid eriliselt salmiga 1:11, kus rahvas ohates leiba (לחם) otsib. Paralleeli märkimisväärsus seisneb selles, et taolist sõnakooslust (אנהה + לחם või אנהה + לחם) Heebrea Piibli raamatute hulgast mujalt ei leia. Kuigi Iiobi puhul väljendatakse mõtet, et ohkamine kosutab hinge, ning Nutulauludes otsitakse reaalselt toitu, pean antud paralleeli sõnalise ja kontekstilise sarnasuse tõttu siiski pigem tähtsaks.

Kahekümne neljanda peatüki 12. salmis räägitakse haavatutest linnades ning öeldakse, et Jumal ei aita neid hirmsas olukorras. Tähelepanuväärne on NI 2:12, kus on samuti juttu linnas olevatest haavatutest. Keeleliselt seovad neid salme kolm sõna – linn (עיר), haavatud (חלל) ja hing (נפש) – ning tasub ka mainida, et sellist sõnakombinatsiooni esineb vaid Iobis ja Nutulauludes. Sõna נפש kasutatakse erinevalt - Iobis hüüab hing appi, Nutulauludes heidetakse hinge. Sellest hoolimata kerkib kahte kirjakohta kõrvuti lugedes silme ette sarnane pilt ning ka keelelised paralleelid kinnitavad omavahelist seost, mistõttu pean sarnasust oluliseks. Appihüüetele vastamata jätmise motiivi leiab ka NI 3:8. Siingi kutsutakse appi (שוע), kuid palveid (תפלה) ei võeta kuulda. Eestikeelses piibliõlkes (1997. aasta väljaanne) on Iobis esinev sõna תפלה tõlgitud kui „jõledus“ ning sellist tõlgendust toetab ka Hartley (1988: 348). Alternatiivne võimalus võiks aga olla „palve“, nagu on nt 1968. aasta eestikeelses tõlkes ning mida peab õigeks ka Nõmmik (2013: 218). Motiiviline ja keeleline seos on olemas, mistõttu võib öelda, et paralleel on pigem oluline.

Salmis 22 ütleb Iob, et Jumal aitab vägivaldseid oma jõuga (כח) ning nad tõusevad (קום) taas üles. NI 1:14 aga murtakse itkeja jõud ning ta ei suuda enam tõusta. Neid sõnu kasutatakse vastandlikult, kuid sisulist seost salvide vahel võib siiski näha. Jumal on see, kes rõhumist põhjustab, tema tegutsemine on seotud jõuga ning on tema otsustada, kes tõuseb või langeb. Paralleel käib kannatuse keele alla, sõnad כח ja קום on aga laialt levinud, mistõttu arvan, et keelelise paralleeli põhjal suuri järeldusi teha ei saa.

Taas ilmneb, et sarnasused asuvad Nutulaulude esimeses kolmes peatükis. Kõik ohkamist väljendavad sõnad jäävad aga eranditult esimesse peatükki. On huvitav ning ebatavaline, et Iob kasutab Nutulauludele omast kujutluspilti linnast (24:12). Kõiki paralleele võib lugeda osaks kannatuse keelest. Kuigi Ii 24:22 otseselt sellest ei räägi, tasub vaid vaadata eelnevaid ja järgnevaid salme ning saab selgeks, et lõpuks ootab vägivaldseid ikkagi õnnetus.

2.1.4 Iiob 29 ja 30

Iiobi raamatu peatükid 29–31 moodustavad terviku, mida Nõmmik on kutsunud „Õilsa valitseja süütu kannatuse poemiks” (2013: 229–230). Eriliselt palju sisulisi sarnasusi Nutulauludega esineb analüüsi tulemuste valguses just 30. peatükis, 29. peatükis on vaid üks paralleel ning 31. silmatorkavad sisulised kattuvused puuduvad. Peatükis 29 vaatab Iiob tagasi ilusale õnnejale, mil ta oli lugupeetud ja austatud. Järgmine, 30. peatükk toob kontrastselt välja tema õnnetu hetkeolukorra – Iiob on hüljatud ja leinas, kogukond on pöördunud tema vastu, Jumal teeb hävitustööd ning on tema haiguse põhjuseks. Eeskujuks on siin võetud Psalmide kaebelaulude keel. (Nõmmik 2013: 229–231)

29. peatükis tuvastatud paralleeliks on keele suulakke kinni jäämine (salm 10). Kuigi sellist fraasi (לִשׁוֹן + דַּבָּק) esineb Heebrea Piiblis lisaks Iiobile ja Nutulauludele veel ainult kolmes kirjakohas, on siinne sarnasus siiski üksnes keeleline. NI 4:4 räägib Jeruusalemma hävingu keskel olevatest lastest, kellel pole midagi süüa ning kelle keel janu tõttu suulakke kinni jääb (Bier 2015: 147). Iiob jutustab aga ajast, mil teda austusega koheldi, inimesed teda nähes vait jäid ja „nende keel kleepus suulakke“. On huvitav, et hoolimata sellest, et tegemist on otsese keelise paralleeliga ning harvaesineva väljendiga, ei eksisteeri siin sisulist seost. Ühel juhul mõistetakse väljendit sõnasõnaliselt, teisel metafoorselt. Kannatusest räägivad vaid Nutulaulud.

Peatükis 30 joonistub esiteks välja naeruvääristamise motiiv. Esimeses salmis ütleb Iiob, et tema üle naeravad need, kellest ta end varem aulisemaks pidas. Iiobi alandust rõhutab teda pilkavate noorte staatus – nende isad ei kõlvanud Iiobi silmis isegi põlastust väärivate koerte hulka. Salm 9 räägib samuti pilkamisest – tähtsast vanemast on saanud ühiskonna heidik (Hartley 1988: 397, 400). Nutulaulude 1. peatüki 7. salmis naeravad langenud Jeruusalemma üle tema vaenlased ning 3:14 kaebab minategelane rahva üle. Eriti tugevaks seoseks, mille on Ii 30:9 paralleelina märkinud ära ka Hartley (1988: 12), saab pidada Ii 30:9 ja NI 3:14, sest mõlemas kõneleb minategelane iseendast (הִיִּיתִי), pilkamise kohta kasutatakse sõna נִגְיָה ning täpselt sellise sõnastusega väljendit ei esine Heebrea Piiblis mitte kusagil mujal. Kuigi NI 1:7 ja Ii 30:1 kasutatakse naermise kohta sõna שָׂחַק, pole see sarnasus eelmisega võrdne, aga väärrib siiski ära märkimist.

Väljendit „viletsuse päevad” (ימי עני), mida terves Heebrea Piiblis esineb 9 korral, kasutatakse Iobi raamatus kahes (30:16, 27) ning NI ühes kohas (1:7). Vaatluse all olevad kirjakohtad moodustavad fraasi kõigist esinemiskordadest kolmandiku, mistõttu võib paralleeli pidada oluliseks. Lisaks torkab silma, et Iobi raamatus asub see just 30. peatükis, kuhu on kuhjunud mitmeid teisigi paralleele. Nutulaulude seotust Ii 30:16 kinnitab mõningal määral ka väljend „hinge tühjaks/välja valama” (נפש + שפר), mida kasutatakse nii ühes kui teises raamatus (NI 2:12, 19). Väljendi tähendus pole siiski alati sama – kui Iobi puhul annab see edasi tunnet, et elujõud on temast lahkunud (Hartley 1988: 402) nii nagu ka NI 2:12, siis NI 2:19 kutsub seevastu üles enda südant Jumala ees välja valama. Nende motiiviliste ja sõnaliste sarnasuste tõttu pean Ii 30:16 seost Nutulauludega tõenäoliseks.

Ii 30:20 ja NI 3:8 väljendatakse väga sarnast mõtet, kasutades ühtlasi sama sõna – minategelane karjub (שרע) ahastuses Jumala poole, kuid vastust ei tule. Sarnasus on oluline. Järgnevast, 21. salmist leiab omakorda tähtsa paralleeli Nutulaulude 3. peatüki 3. salmiga. Siingi räägib jutustaja ainsuse esimeses isikus, öeldes, et Jumal on muutunud julmaks, mis väljendub käe (יד) kasutamises.

Salmi 25 ühendab NI 1:16 asjaolu, et mõlemas esineb sõna „nutma“ (בכה), ent selle kasutamise kontekst on kummaski kirjakohtas erinev. Kui Iob ütleb, et on nutnud teiste pärast, st olnud kaastundlik, siis Nutulauludes nutetakse enda õnnetuse pärast, mistõttu arvan, et tegu on väheolulise paralleeliga, mida ühise kannatuse keele näitena välja tuua ei saa.

Sisemuse keemine, mida kirjeldatakse 27. salmis, seostub Nutulauludes esineva korduva motiiviga, mille raames kirjeldatakse emotsionaalset või hingelist valu kehalise kannatuse kujutamise, eriti siseorganitega seonduvate piltide kaudu (nt NI 1:20; 2:11; 3:4). Kannatuste psühhosomaatilise aspekti Iobis ja Nutulauludes toob välja ka Hartley (1988: 405). Samas võivad ihu kannatustest kõnelevad pildid rääkida just nimelt füüsilistest kannatustest ka siis, kui vastavaid väljendeid sõnasõnaliselt võtta ei saa. Näiteks kirjeldab Iob oma kannatusi 30. salmis, kus tema nahk on muutunud mustaks ja kondid kuumusest hõõguvad. Väga sarnased kirjakohtad on veel NI 3:4, kus nahka kulutatakse ja luid murtakse, ning 4:8, kus kontide peal olev nahk on kuivanud ja kortsunud.

Salmis 29 ütleb Iob, et on šaakalite (תן) ja jaanalindude (בת) seltsiline. Mõlemad teevad oigamisele sarnanevat üksildaselt kõlavat häält. Iob näeb enda ainsate kaaslastena

just neid kurbi kaeblejad. (Hartley 1988: 406) Renkema toob välja, et sõnale תן on omistatud erinevaid tähendusi – šaakali kõrval on selle all mõistetud mereelukat, krokodilli, madu, draakonit ning isegi lindu – ega nõustu tõlkima seda šaakaliks. Olenemata tõlgendusest on תן tihti seotud õnnetuse ettekuulutusega. Ta elukohaks on tühermaa, asustamata paigad, mistõttu on igal juhul selge, miks on Nutulaulude autor oma võrdpildis kasutanud just seda olendit. Jaanalindu omakorda kujutatakse linnuna, kes hülgab oma munad ega pööra järglastele tähelepanu. (1998: 499–501, 504) Sama loomade kombinatsiooni esineb Heebrea Piiblis veel vaid 4 salmis, millest üks on NI 4:3. Siin väljendatakse mõtet, et isegi need metsikud loomad, kes on hakanud elama linnavaremete keskel, saavad oma lapsed toidetud, kuid inimestel on nälg käes – Jeruusalemm on meeleheitlikus olukorras ning normaalne inimtegevus on häiritud (Bier 2015: 147; Salters 2011: 290). Kuna nendest loomadest räägitakse mõlema raamatu kontekstis seoses kannatusega ning tegu tundub olevat haruldase kujutluspildiga (בת + תן esineb vaid viies salmis), võib ka seda paralleeli pidada oluliseks näiteks ühisest kannatuse keelest.

Nii Kynes (2018) kui Aitken (2013) on Nutulauludega ulatuslikke paralleele hõlmavate Iobi raamatu peatükkidena välja toonud Ii 16 ja 19. Minu uurimistöo tulemusel võib sinna lisada ka 30. peatüki. Nutulauludes jäävad paralleelid peatükkidesse 1, 2, 3 ja 4. Kannatuse keelest annab tunnistust pilkamine, viletsuse päevad, tühjaks valatud hing, nahk ja luud, mis ainukesena inimesest järele on jäänud, pööritav sisikond ning üksikud loomad.

2.1.5 Üksikud paralleelkohad Iobi kõnedes

Iobi kuues ja seitsmes peatükk moodustavad Iobi esimese vastuse, kaebekõne Jumala poole (Nõmmik 2013: 153). Ii 6:4 kujutatud pildi noolte märklauaks olemisest leiab ka NI 3:12. Kuna motiiviline paralleel on olemas ja sarnast metafoori kasutatakse Iobis mujalgi (vt 16:13) ning sealne sarnasus on ilmselge, pean sarnasust tähtsaks.

Iobi 7. peatüki 5. salm ja NI 3:4 sarnanevad keeleliselt, sest mõlemas on kasutatud sõna nahk (עור) ja liha (בשר), luues silme ette pildi füüsilisest hädast. Ka mõtteline analoogia on olemas – Iobi keha on kaetud „ussikeste ja mullakamaraga” ning nahk on „kärnas ja

kurtunud”. Juba varasemalt analüüsitud Nutulaulude salmis (vt lk 16) on nahk ja ihu „kulutatud”. Mõlemal juhul on haigus inimkeha ära kurnanud, selle justkui ära söönud, seega võib sisu ja keele sarnasuse tõttu öelda, et tegu on pigem olulise paralleeliga.

Kaks sarnasust jäävad 9. peatükki ehk Iobi teise vastusesse, mis on samuti suunatud Jumalale (Nõmmik 2013: 164). Paralleelkirjakohana 9. peatüki 18. salmile toob Hartley (1988: 12) välja NI 3:15. Iob ütleb, et Jumal täidab ta kibedusega (ממרר), Nutulauludes toidetakse kibedate (מרר) taimedega ning joodetakse koirohuga. Sisulise sarnasuse kõrval on niisis tuvastatav ka keeleline. Iobi kõnedes on paralleelina silma jäänud juba NI 3:12–14, nüüd lisandub siia ka 15. salm.

Ainult Ii 9:30 ja NI 4:7 kasutavad ühe salmi raames sõnu „lumi“ (שלג) ja „puhastama/puhas olema“ (זכך). Iob ütleb: „Isegi kui ma pesaksin ennast lumega ja puhastaksin oma käsi leelisega, pistaksid sina mind poriauku ja siis jälestaksid mind mu enda riidedki.” (9:30–31). Iob räägib siin rituaalsest pesemisest, millega võiks püüda enda süütust tõestada (Hartley 1988: 180–181), kuid samal ajal ei usu ta selle toimimisse. Nutulauludes võrreldakse Jeruusalemma preestrite kannatusrikast hetkeolukorda varasema ajaga, kui nad olid „puhtamad lumest”. Sõnade kasutamise kontekst on küllaltki erinev, kuid tõsiasi, et sellist sõnakombinatsiooni kasutatakse vaid kahes kõne all olevas kirjakohas, on tähelepanuväärne. Sõna שלג kasutatakse terves Heebres Piiblis 21 korda ning torkab silma, et esinemissageduse poolest tuleb esimesele kohale just Iobi raamat, kus seda leiab 5 korral. Veelgi märkimisväärsem on aga sõna זכך, mida esineb vaid Nutulauludes (ühe korra) ning Iobis (kolm korda). Sellest lähtuvalt on väga tõenäoline, et nende kirjakohtade vahel on seos.

Iobi teine vastus Jumalale jätkub 10. peatükis (Nõmmik 2013: 164). Salmist 11 leiab taas paralleeli NI 3:4, kus on juttu kontidest (עצם), lihast (בשר) ja nahast (עור). Nagu juba mainitud, on selliste sõnade ühes salmis koos esinemine Heebrea Piiblis harv nähtus. Erinevalt teistest paralleelsetest kirjaehtadest Iobis, ei ole siin juttu kannatusest. Kuigi 10. peatükk tervikuna räägib Iobi kahetsusest, et ta üldse sündima on pidanud, kirjeldab Iob salmides 8–13 hoopis inimese loomist (Nõmmik 2013: 169). „Sa katsid mind naha ja lihaga ning põimised ühte kontide ja kõõlustega,” öeldakse 11. salmis. Kui NI 3:4 võtab Jumal naha ja liha ning murrab luud, siis Ii 10:11 ta hoopis loob ja annab need. Elu ja surm, haigus ja tervis on tema käes. Sellest lähtuvalt võib antud paralleeli pidada oluliseks.

Peatükis 12, mis koos 13. ja 14. peatükiga moodustab Iobi kolmanda vastuse (Nõmmik 2013: 173), järgnedes Soofari esimesele kõnele, on kaks Nutulauludega haakuvat kirjakohta. Esimene paralleel (salmis 4), mille märgib ära ka Hartley (1988: 12), sarnaneb NI 3:14 – kannatajat pilgatakse, tema üle naerdakse (שחק). Kuigi Ii 12:4 räägitakse süütust kannatajast kolmandas isikus, käib jutt siiski Iobist endast. „Ma olen kogu oma rahva naeruks, nende igapäevaseks pilkelauluks,“ ütleb Nutulaulu itkeja. Nii sisulise kui keelelise sarnasuse tõttu on tegu tugeva paralleeliga.

Peatüki 12 salmi 25 analoogia NI 3. peatüki 2. salmiga seisneb pimeduse (חֹשֶׁךְ) ja valguse (אֹר) vastandamises. Nutulauludes ütleb kannataja, et Jumal on ajanud ta valgusest pimedusse, Iob räägib maa rahva pealikest, kes Jumala tahtmisel pimeduses valguseta ekslevad. Sõnu „pimedus“ ja „valgus“ esineb Heebrea Piiblis ühe salmi raames 34 korda, kusjuures enim kordi (10) Iobi ja üks kord Nutulaulude raamatus. Nii Renkema (1998: 354) kui House (2004: 409) viitavad NI 3:2 seoses prohvetiraamatutele (nt Am, Jl ja Sf), kus valguse puudumist ja pimedust seostatakse Issanda päevaga. Pimeduse ja valguse vastandamine pole seega midagi erakordset ning eeskuju võib olla võetud ka prohvetiraamatutest. Sarnasus väärib aga siiski väljatoomist. Näib, et Iobi 12. peatüki paralleelid on seotud Nutulaulude 3. peatükiga.

Neljateistkümnenda peatüki 17. salmi sarnasus NI 1:14 seisneb üleastumises (פִּשְׁע). Iob ütleb: „Mu üleastumine on pitsoriga suletud kukrusse ja sa katad kinni mu süü“. Ambivalentse kirjakohta ideeks peab Hartley (1988: 238) pattude kokku kogumist eesmärgiga Iobi üle kohut mõista. Nutulaulude puhul viitab „üleastumiste ike“ samuti millelegi rõhuvale ja murdvale. Kannatuse keele näol on sarnasus kindlasti olemas, kuid seda ei saa pidada väga tugevaks, sest פִּשְׁע on Heebrea Piiblis levinud sõna (esineb 125 korda).

Peatükiga 21 algab Iobi kuues vastus, mis on Nõmmiku sõnul üks Piibli skeptilisemaid ja poleemilisemaid tekste, kus pööratakse tagurpidi Vana-Lähis-Ida arusaam sellest, et maailmas peab valitsema harmoonia, ning selle rikkuja saab tingimata karistada. Tegemist on vaidluskõnega. Salmides 23–26 kirjeldab Iob saatust, mis kõiki inimesi pärast surma ees ootab. (2013: 203–204) Iob ütleb 21. peatüki 25. salmis, et mõned surevad „kibestunud hingega“ ja „õnne maitsta saamata“ vastupidiselt teistele, kes on täis elujõud, rahulikud ja muretud. NI 3:17 kaebab minategelane, et hing ei saa rahu ja ta on unustanud,

mida tähendab õnn. Neid kahte sõna, õnn (טובה) ja hing (נפש), esineb ühes salmis koos vaid kuues kirjakohtas Heebrea Piiblis, mis muudab paralleeli tähelepanuväärseks. Sarnasust võib pidada Iiobit ja Nutulaule ühendava kannatuse keele osaks.

Seose leiab ka Ii 27:23 ja NI 2:15 vahel. See Iiobi kümnendasse kõnesse jääv salm kirjeldab jumalatu inimese saatust – käte plaksutamine ja vilistamine väljendavad eemaletõukamist ja alandust (Nõmmik 2013: 224, 227). Ka Nutulauludes lüüakse Jeruusalemma pärast käsi kokku, vilistatakse ning vangutatakse pead. Paralleeli teeb eriliseks tõsiasi, et sõnu כף ehk „peopesa“ ja שרק ehk „vilistama“ kasutatakse koos ainult nendes kahes kirjakohtas, mistõttu võib salvide omavahelist sidet oluliseks pidada.

Suuremas osas räägivad siin analüüsitud paralleelid Iiobi või Nutulaulude itkeja kannatustest. Erandina võib tuua välja inimese loomise 10. peatüki 11. salmis. Alandusetunne, naeruvääristamine, kättesaamatu õnn, koormav patt, pimedus, kibedus ja kulunud keha illustreerivad õnnetus, mis kannatajale osaks saab. Huvitav paralleel on Ii 9:30 ja NI 4:7, kus lumi ja puhastamine ei räägi kannatusest, kuid asetuvad siiski õnnetuse konteksti.

2.2 Sõprade kõned

Paljud olulised paralleelid Nutulauludega jäävad sõprade kõnedesse. Nendest leiab suurel hulgal kirjeldusi kurjategija allakäigu kohta. Sarnaselt Iiobi kõnedele räägitakse siingi kannatusest, kuid vaatenurk on erinev.

2.2.1 Iiob 18

Iiobi 18 näol on tegu Bildadi teise kõnega, mis on peaaegu algusest lõpuni õpetuskõne ja koosneb suuremalt osalt illustratsioonidest (Nõmmik 2013: 191). Kaheksandast salmist leiab jalgu pidi (רגל) võrku (רשת) jäämise motiivi. Bildad kirjeldab õela saatust, öeldes, et tolle oma jalad viivad ta sellesse. NI 1:13 on samuti juttu võrgust, ent siin kaebab jutustaja, et

Jumal on laotanud selle ta jalgadele (vt ka Hartley 1988: 276). Lisaks kahele ülal välja toodud sõnale ühendab NI 1:13 ja Ii 18:8 keeleliselt sõna שלח, kuid seda kasutatakse erinevas kontekstis – Iobis tähistamaks heitmist, Nutulauludes saatmist. Sellegipoolest on märkimisväärne, et neid kolme sõna esineb ühe salmi piires vaid antud kahes kirjakohas ning sõnu רגל ja רשת ainult neljas kohas, mistõttu pean paralleeli tugevaks.

Sarnasusena saab tuua välja ka 13. salmi, kus räägitakse füüsilistest vaevustest, mis on seotud naha (עור) ja ihuliikmetega. Bildadi jaoks on Iobi kõhetunud keha ilmselge märk tema süüst (Hartley 1988: 279). Paralleeliks on NI 3:4. Jutt käib haigusest, kasutatud on sõna עור ja silme ette luuakse pilt füüsilisest kehast, seepärast võib siin näha mõningat sarnasust, kuid väga tugevate paralleelide hulka seda paigutama ei peaks.

Järgmine sarnasus jääb 18. salmi. Valgusest (אור) pimedusse (חשך) liikumise motiiv esineb sarnasel kujul NI 3:2. Nõmmik ütleb, et Ii 18:18 kasutatav valguse metafoorika pole juhuslik, sest Bildadi kõnedest leiab mujaltki vihjeid päikesejumala õigusemõistja funktsioonile (2013: 191). Sarnasust võib pidada oluliseks. Järgneva, 19. salmi motiiv sarnaneb NI 2:22 – ühtegi pääsenut (שריד) ei jää järele. Pean seda paralleeli pigem oluliseks.

Iobi 18. peatüki sarnasused Nutulauludega räägivad taas kannatustest. Bildad kirjeldab seda, mis kurja inimest ees ootab, viidates patule, mida Iobi kindlasti teinud on, aga tunnistada ei taha. Tasub märkida, et kõigis Nutulaulude paralleelides, mis jäävad esimesse kolme peatükki, kõneletakse ainsuse esimeses isikus.

2.2.2 Iiob 20

Iobi 20. peatüki sisuks oleva kolmanda sõbra Soofari teine kõne räägib kurja jumalakartmatu inimese saatusest (Nõmmik 2013: 200). Salmis 14 öeldakse, et sisse söödud toit muutub sisikonnas justkui mürgiks – teisisõnu räägib Soofar siin õelast inimesest, kes on ühel hetkel sunnitud neelama alla oma pahateod, mis mõjuvad nagu mürgise toidu söömine (Hartley 1988: 305–306). Motiiviline paralleel leidub NI 1:20, kus „sisemus käärib“ ja „süda pööratab sees“. Keelelise sarnasuse kasuks räägivad mõlemas kirjakohas esinevad kolm sõna, millega kirjeldatakse sisikonnas toimuvat – sisemus (קרב), pöörama/pööritama (הפך) ning

sisikond/siseorganid/kõht (מערה). Oluline on samuti see, et nende kolme sõna kombinatsiooni leidub vaid Nutulauludes ja Iobis. Kontekstis võib näha sarnasust, kui mõelda, et nii nagu jumalakartmatu inimene Soofari kirjelduses, on ka Jeruusalemm patustanud. See põhjustab halba enesetunnet, mida väljendatakse sisikonnaga seotud piltide kaudu. Tegemist pole väga tugeva sarnasusega, kuid tunnistab siiski kannatuse keelest.

Ka 22. salmi paralleeliks on NI 1:20. Sarnaseks motiiviks on kitsikus, mille eestikeelseks tõlkeks on mõlemas juhul „kitsas käes“. Nutulauludes on kasutatud väljendit צר-לי ehk „kitsas mulle“. Turvalist kohta ei ole ning personifitseeritud Jeruusalemm mõistab, et temaga on juhtunud õnnetus seetõttu, et ta pole hoiatusi kuulda võtnud (House 2004: 363). Iobis kasutatakse siinkohal tegusõna צר ehk „kitsikuses/rõhutud olema“. Soofar tõlgendab Iobi kannatust õnnetusena, mis langeb kaela kurjale inimesele. Iob pole tema arvates mitte puhtuse musternäidis, vaid läbinisti rikutud. (Habel 1985: 318) Ta tahab öelda, et rikka, kuid kuritegeliku inimese saab õnnetus lõpuks kätte. Mõlema salmi taustaks on idee sellest, et kuri saab oma palga. Ka keeleline paralleel on kitsikuse näol olemas. Liigitan paralleeli keskmiselt tugevate hulka.

Salm 23 peatükis 20 sarnaneb NI 2:22 – jutt käib Jumala vihast. Keeleliselt tugevama paralleeli leiab NI 4:11, kus räägitakse Jumala tulisest raevust (חרון + אף). Nutulaulude kirjutaja põhiküsimuseks on, kas laastavalt hävitavate tagajärgedega viha on läinud liiga kaugele ning kas seda on võimalik üle elada (Renkema 1998:158). Tegu on üsna levinud kujutluspildiga (חרון + אף esineb Heebrea Piiblis 34 korda), mistõttu ei saa sellest raamatute omavahelise seose kohta liiga palju välja lugeda. Tulikuuma raevu kujutluspildid jätkuvad 26. salmis. Paralleelina võib tuua välja NI 2:4. Mõlemal juhul on motiiviks hävitamine ning kasutatakse ka samu sõnu – telk (אהל) ja tuli (אש). Iobis neelab tuli õela, Nutulauludes valab Jumal oma raevu välja nagu tuld. Mõlemal juhul toimub hävitustöö telgis. Nii sisuline kui keeleline sarnasus annavad aluse pidada sarnasust oluliseks.

Olulist teoloogilist väljendit „vihapäev“ mainitakse Iobi raamatus ühel korral (Ii 20:18) ja Nutulauludes neljal korral (NI 1:12; 2:1, 21, 22). Paralleeli toob välja ka Clines (1989: 498). „Issanda päev“ või „Issande vihapäev“ on seotud suure hävinguga ning seda leiab mitmetest kirjakohtadest Heebrea Piiblis (House 2004: 357; Renkema 1998: 357). Seda eshatoloogilist sündmust seostatakse vahel terve rahvaga (nagu Nutulauludes), kuid ka

individuaalse karistusega (nagu Iobis) (Clines 1989: 498). On huvitav, et kui NI 1:12 saabub apokalüptiline vihapäev tule ja kuumusega, kaasneb Iobis sellega hoopis uputusvesi. Samas toob Renkema (1998: 234) välja, et sõna שָׁפַךְ ehk „välja valama“ seostataksegi eelkõige vedelike, näiteks vee (NI 2:19) ja vere (NI 4:11) valamisega. Pean paralleeli oluliseks.

Kõik sarnasused, mis jäävad seekord Nutulaulude peatükkidesse 1, 2 ja 4, kirjeldavad kannatust ja katastroofi. Võrreldes muude siiani käsitletud peatükkidega torkab silma, et Nutulaulude 3. peatükist seekord paralleelid puuduvad. Iobi 20. peatükis on kitsikuse ja füüsilise kannatuse kõrvale juttu ka Jumala raevust, mis võib saabuda lõõmavalt kuuma tule või hoopis voogava veena. Märkimist väärrib NI 1:20, mis sarnaneb kahe Iobi salmiga (20:14; 20:22).

2.2.3 Üksikud paralleelkohad sõprade kõnedes

Iobi viies peatükk on osa Eliifase esimesest kõnest (Nõmmik 2013: 143). Iobile püütakse meelde tuletada, et ta on tugev ning lootus pole veel kadunud. Kynes (2018: 12–13) toob selles peatükis välja mitmeid sisulisi paralleele, mis seostuvad Nutulaulude 3. peatüki lootusriikka osaga salmides 21–41. Märgin ära kaks kohta, milles tuvastasin ka keelelise paralleeli. Ii 5:27 ja NI 3:40 ühendavaks sõnaks on „uurima/otsima“ (חָקַר). Mõlemal juhul on see seotud Jumalalt tuleva tarkusega. Nutulauludes kutsutakse üles uurima oma teid ja Jumala juurde tagasi pöörduma, Eliifas omakorda räägib lootusrikkalt Jumala halastusest, öeldes: „Vaata, seda me oleme uurinud, nõnda see on. Sina aga kuula ja võta see teatavaks!“. Viienda peatüki 16. salmis ja NI 3:29 kasutatakse ainsana ühe salmi raames sõnu „lootus“ (תְּקוּהָ) ja „suu“ (פֶּה). Iobis käib jutt sellest, kuidas Jumal muudab tema poole pöörduja saatuse heaks – „et viletsal oleks lootust ja ülekohus sulgeks oma suu.“ Nutulaulude 3. peatükis antakse mõista, et kannatused on kasuks ning Jumal toob nende kaudu õnnistuse, kannataja „pistku oma suu põrmu - võib-olla on veel lootust!“. Keelelise paralleeli olulisuses ei saa kahelda ning kontekstist lähtuvalt on ka sisuline sarnasus olemas, mistõttu arvan, et tegu on olulise paralleeliga.

Kaheksanda peatüki 4. salm jääb Bildadi esimesse kõnesse ning sõnastab tarkuskirjanduses levinud teo ja tagajärje põhimõtte (Nõmmik 2013: 161–162). Bildad ütleb, et see, kes on pattu teinud, antakse üleastumise kätte (ביד-פשע). NI 1:14 on juttu üleastumise ikkest (על פשעי) kui millestki rõhuvast. Mõlemal juhul kasutatakse süüteo kohta levinud sõna פשע. Kuigi ka Nutulauludes on Jeruusalemma tabanud õnnetus patu pärast, ei räägi see konkreetne salm teo ja tagajärje suhtest, vaid kirjeldab koormavat vaeva. Kannatuse keel kõlab salmidest küll läbi, kuid arusaam üleastumise karmidest tagajärgedest pole Iiobile ja Nutulauludele eriomane, seega ei pea ma seost väga oluliseks.

Järgmine paralleel, Ii 11:13, mis sarnaneb NI 2:19, jääb Soofari esimesse kõnesse (Nõmmik 2013: 170). Nende kirjakohtade valguses tundub, et Jumala poole pöördumine eeldab südame (לב) kaasamist ning peopesade (כף) tõstmist. Soofar eeldab, et Iiob on Jumalast võõrdunud ja tema ees süüdi (Habel 1985: 209). Ta ütleb, et juhul, kui Iiob parandaks meelt ja Jumalat paluks, saaks ta vaev kiirelt otsa. „Südant valmistama” tähendab kindlat ja tugevat usku, mida kinnitavad palveks tõstetud käed (Hartley 1988: 200–201). Nutulauludes kutsutakse üles oma südant Jumala ette välja valama ning tõstma käsi, et palvetada oma nälgivate laste eest. Inimesi õhutatakse Jumalat otsima, lootes, et see, mida hoiatamise ja õpetamise abil pole saavutatud, jõuab Jeruusalemma rahvale kohale, kui nad mõistavad laste kannatust. Käed on tühjad ning neid täita saab vaid Jumal (House 2004: 391, 393). Minu arvates on üllatav, et niivõrd tavapärased sõnad nagu כף ja לב esinevad ühe kirjakohta piires koos vaid kuues Heebrea Piibli salmis, millest üks jääb Nutulauludesse ning kaks Iiobisse. Kui kannataja tahab pöörduda Jumala poole, puudutab see nii südant kui ka käsi (Kynes 2018: 13–14). Kõiki tegureid arvesse võttes saab sellegi sarnasuse oluliste hulka arvestada.

Peatüki 33 salm 21, mis sarnaneb NI 3:4, kuulub Eliihu esimesse kõnesse (Nõmmik 2013: 245). Seda juba mitmel korral käsitletud Nutulaulude salmi ühendavad kõnealuse Iiobi kirjakohtaga keeleliselt sõnad „liha“ (בשר) ja „luud“ (עצם). Öeldes, et „ihu kõhetub nähtamatuks“ ja „luud, mida näha ei olnud, paljastuvad“, tahab Eliihu Iiobile selgeks teha, et haigus võib olla Jumalalt inimesele saadetud manitsemiseks, et päästa teda surmast (Nõmmik 2013: 245; Habel 1985: 469). Nutulauludes sellist nüanssi välja ei tooda. Mõlemal juhul on keha kurnatud, kuid kui Nutulauludes murtakse luid, siis Iiobis väljendab luude paljastumine

haiguse tõttu kõhnumist. Kannatusest räägivad siiski mõlemad. Antud paralleeli ei saa pidada väga tugevaks, sest sõnu בשר ja עצם leiab veel 17 salmist Heebrea Piiblis, kuid sisuline sarnasus on piisav, et liigituda pigem tugevate paralleelide hulka.

Iobi 35. peatükis oleva Eliihu kolmanda kõne peateemaks on Jumal kõikvõimsa loojana ning inimene, kes on tema suhtes vaid loodu. Salmis 12 selgitatakse parasjagu, kuidas inimese pahad teod ja jumalatus võivad viia olukorrani, kus Jumal lõpetab palvetele vastamise. (Nõmmik 2013: 255) Inimesed küll kisendavad, kuid Jumal ei reageeri, sest nad on uhked ja üleolevad. Seni, kuni Iob ei asenda oma ülbust usaldusega, ei saagi ta oodata muud kui eraldatust Jumalast (Habel 1985: 493). Ka NI 3:8 öeldakse, et appikarjumisele ja palvetele ei järgne vastust. Kui Eliihu õigustab Jumalat, siis Nutulaulude 3. peatükis on tegu olukorra kirjeldusega, mis peatüki teises pooles läheb üle lootuseks, et talle siiski halastatakse. Hüüdmise/karjumise kohta kasutatakse erinevaid sõnu (Ii זעק/NI צעק). Sisuline seos eksisteerib, kuid väga tugevaks seda pidada ei saa.

Kannatust ja hüljatust väljendavate sarnasuste kõrval jääb silma Ii 11:13/NI 2:19, mis räägib meeleparandusest, mis hõlmab südant ja käsi. Kaudselt võib seda seost nagu ka muid käsitletud paralleele pidada kannatuse keele osaks. Nutulauludes tuleb esile 3. peatükk, mõned paralleelid jäävad ka esimesse ja teise peatükki.

2.3 Iobi ja sõprade kõnede välised paralleelkohad Iobi raamatus

Iobi raamatusse jäävad veel mõned peatükid, kus leidub üksikuid paralleele Nutulauludega, kuid mis ei kuulu Iobi ega tema sõprade kõnedesse. Näiteks raamjutustuses kirjeldatakse leinakombeid (Hartley 1988: 77, 86), mis kajastuvad ka Nutulaulude raamatus. Ii 1. peatüki 20. salmis on kirjas, et Iob ajas oma pea paljaks ning heitis maha. Teise peatüki salmides 12–13 kirjeldatakse, et sõbrad raputasid endale tuhka pähe ning istusid koos Iobiga maas, väljendades sellega kaastunnet ja kurbust (Hartley 1988: 86). NI 2:10 on juttu tuha pähe raputamise ning pea maani painutamisest. Kuna tegu on aga Vanas-Lähis-Idas levinud praktikaga (Nõmmik 2013: 134), siis ei saa raamatute omavahelise seose kohta siit midagi uutset välja lugeda.

„Mõõdunööri vedamine“ (נטה קר) on Heebrea Piiblis harvaesinev väljend, seda kasutatakse 6 korral, sh Ii 38:5 ja NI 2:8. Iobi raamatus on kõnelejaks Jumal, kes esitab retoorilisi küsimusi (Nõmmik 2013: 263). Teemaks on maailma loomine – Jumal küsib: „Kes määras selle mõõdud? Küllap sa tead. Või kes vedas selle üle mõõdunööri?“. Tegusõna „tõmbama/vedama“ (נטה) seostub Heebrea Piiblis harilikult Jumala suurte tegudega ning koos „(mõõdu)nööri“ (קר) viitab arukale plaanipärasele tegutsemisele (Nõmmik 2013: 264). Nutulauludes veetakse nööri üle Jeruusalemma müüride. Hillers (1992: 99) toob välja, et reeglina teeb seda ehitaja sirgete joonte maha märkimiseks, antud juhul on aga tegemist metafooriga jumalikust kohtumõistmisest ning plaanipärasest hävitustööst. Mõlemal korral on sihipäraseks toimijaks Jumal, kuigi ühel juhul tegeletakse loomise, teisel lõhkumisega. Mõõdunööri vedamise kontekst pole sama, kuid seos on siiski tähelepanuväärne.

Kui Iobis kirjeldatud leinamist ei saa seostada konkreetselt Nutulauludega, siis arvan, et mõõdunööri vedamist küll. Pole üllatav, et Nutulauludes paikneb väljend קר נטה just 2. peatükis, sest paljud muudki sarnasused on kuhjunud just sinna. Siiski ei saa jõuda samale järeldusele kui mujal. Tegu on küll olulise ja märkimisväärse sarnasusega, kuid ühise kannatuse keele osaks seda pidada ei saa.

3. Tulemuste kokkuvõte

Senisest analüüsist on selgunud, et kõige suurem osa sarnasustest Nutulauludega jääb Iiobi kõnedesse, kuid ka sõprade kõnedes on olulisel hulgal paralleele. Neid kahte raamatut ühendab kannatuse motiiv koos sellele omase keelega. Kui Iiobit võib pidada õiglaseks kannatajaks, siis sõprade kõnedes ning ka Nutulauludes on juttu nendest, keda tabab õnnetus patu või kurjuse tõttu – kannatuse keel näib olevat universaalne. Selle kirjeldamiseks kasutatavaid metafoore ja motiive on võimalik grupeerida. Seetõttu annan esmalt ülevaate sarnsoid kujutluspilte kirjeldavatest motiivigruppidest, tuues välja sõnu ja fraase koos näidetega kirjakohtadest. Sellelele järgneb n-ö tagurpidine analüüs – soovimata jätta Nutulaule vaeslapse rolli, vaatan üle, mida saab tuvastatud paralleelide abil selle raamatu kohta öelda. Kolmas osa käsitleb Nõmmiku Iiobi raamatu tekkeloo visandist lähtuvalt seda, millistesse Iiobi raamatu kihistustesse jäävad Nutulauludega seostuvad kirjakohtad.

3.1 Kannatuse keel

Iiobis ja Nutulauludes esinevat kannatuste keelt iseloomustab kehaga seotud pildikeel. Räägitakse füüsilistest vaevustest, mis võivad ühtlasi viidata ka psühhosomaatilistele hingevaevadele. Olulise osa moodustab alandamise teema ning kolmas suurem grupp koondab kitsikuse kirjeldused. Torkab silma, et ka kaht viimast iseloomustab n-ö füüsiline keel.

Märkimisväärne hulk keha kirjeldavaid pilte on seotud naha (עור), kontide/luude (עצם) ja liha/ihuga (בשר). Kõige lakoonilisemas sõnastuses leiab sellise kombinatsiooni NI 3:4, millel on analüüsi tulemuste põhjal ühtlasi enim paralleele Iiobi raamatuga. Viimases leidub lausa seitse salmi (Ii 7:5; 10:11; 18:13; 19:20, 26; 30:30; 33:21), milles esinevad kas kõik või mõni nendest sõnadest ning mis sarnanevad sisult vähemal või rohkemal määral. Mainimata ei saa jätta NI 4:8, sealgi on juttu nahast ja kontidest. Seitsmest kuus Iiobi

kirjakohta annavad tunnistust kannatuse keelest. Ainsana jääb välja Ii 10:11, kus räägitakse inimese loomisest.

Sisikonnaga seotud piltide abil väljendatakse nii füüsilist kui vaimset valu. Juttu on maksast (כבד NI 2:11), neerudest (כליה Ii 16:13/NI 3:13), südamest (לב NI 1:20), sisikonnast (הקרב/מעה NI 1:20/Ii 20:14), sapist (מררה Ii 16:13) ning rinnast/põuest (חיק Ii 19:27), mis käärivad/keevad (חמר NI 1:20), lõhestatakse (פלה Ii 16:13), lõppevad otsa (לה Ii 19:27), pööritavad (הפך Ii 20:14/NI 1:20) või voolavad välja (שפך Ii 16:13). Kannatus on psühhosomaatiline – keha ja vaim on üksteisega tihedalt seotud.

Valu ja õnnetust väljendavad ka ohkamine (NI 1:4, 8, 11, 21, 22/Ii 3:24, 23:2) ja nutmine (NI 1:2; 2:11/Ii 16:16, 20). Taas ei saa kuidagi mööda kehalistest kujutluspiltidest – pisarad on silmis (Ii 16:20) ning voolavad üle näo (NI 1:2), mis punetab nutust (Ii 16:16). Juurde võib lisada käe, mis viitab Jumala karmile tegutsemisele (NI 3:3/Ii 30:21). Leingi haarab endasse inimese tervikuna (NI 2:10/Ii 1:20; 2:12-13; 16:15). Tuhka (עפר) puistatakse pähe (ראש), riietatakse kotiriidesse (שק) ning istutakse ja kummardatakse maani (ארץ).

Pilkamise motiivi antakse edasi selliste sõnade ja väljendite abil nagu „peale sülitama“ (תפת Ii 17:6), „hambaid kiristama“ (חרק Ii 16:9/NI 2:16), „sõnakõlksuks olema“ (היה מלה Ii 30:9), „suud ammuli ajama“ (פער Ii 16:10) ja „naerma“ (שחק Ii 30:1/NI 1:7). Torkab silma, et kõik need väljendid on seotud suuga nii kõnelemise kui muu toimimise mõttes – niimoodi tekitatakse kannatusi sellele, keda naeruvääristatakse. Kannatuse keele füüsiline aspekt avaldub siingi, kuid teistsuguse nurga alt.

Eraldi grupina saab koondada kitsikust ja väljapääsmatut olukorda väljendavad sõnad. Võrgu (רשת/מצוד) metafoori leiab NI 1:13 ning Ii 18:8 ja 19:6. Sellega püütakse kinni või ümbritsetakse kannatajat. Kitsikust väljendavad ka müüri ehitamise (גדר) kujutluspildid NI 3:7, 9 ning Ii 19:8 – edasi või ka tagasi liikumine on tõkestatud. Telk (אהל) seostub kitsikusega – turvaline pole isegi selles kohas, mis peaks olema varjupaigaks. Seal toimub piiramine (Ii 19:12) ning hävitustöö (NI 2:4/Ii 20:26). Sissepiiratust kirjeldavad ka noolte (חץ/בן), vibuküti (רב) ja märklauaks (מטרה/מפגע) olemise metafoorid, mida esineb nt Ii 6:4 ja 7:20. Noolte ja märklaua metafoor ühendatakse sisikonnaga NI 3:12–13 ja Ii 16:12–13 – kitsikus ja valu käivad käsikäes. Ka väljend „kitsas käes“ (NI 1:20/Ii 20:22) viitab otsesõnu täbarale olukorrale, millest ei suudeta leida väljapääsu.

Hüljatus on kahekordne. Ühelt poolt ümbritsevad kannatajat reetlikud sõbrad ja armastajad (אֲהָבָה), kes on pöördunud tema vastu. Nad on teda petnud (NI 1:19) ning peavad jälestusväärseks (Ii 19:19). Teisalt ei tule appikarjetest (צַעֲקָ/שׁוּעָ) ja palvetest (תַּפְּלָה) hoolimata vastust ka Jumalalt (NI 3:8/Ii 19:7; 24:12; 30:20; 35:12). Sõbrad (NI 1:2) või Jumal (NI 2:4) võivad näida lausa vaenlasena. Hüljatust süvendab õnnetuse üle rõõmustamine (NI 1:7, 21). Vaenlane plaanib halba (Ii 16:9) ning tema jõud käib kannatajast üle (NI 1:16).

Eraldi väljatoomist väärrib sõna שָׁפָר ehk „tühjaks/välja valama“. See seostub kirjeldustega sisikonnast (NI 2:11/Ii 16:13), kuid kasutatakse ka hinge (Ii 30:16/NI 2:12), südame (NI 2:19), vere (NI 4:13) ning Jumal viha (NI 2:4; 4:11) kohta. Viimane moodustab erinevate kujutluspiltide ja väljendite kaudu eraldi füüsiliste kannatuste alagrupi. Jumala viha seostatakse tulisusega (NI 1:12; 2:4; 4:11/Ii 19:11; 20:23, 26) ning kasutatakse väljendit „vihapäev“ (NI 1:12; 2:1, 21, 22/Ii 20:28). Loetellu võib lisada „viletsuse päevad“ (NI 1:7/Ii 30:16, 27), mis väljendab samamoodi, et kätte on jõudnud kannatamise aeg.

On veel mitmeid motiive, mis suurematesse gruppidesse ei liigitu, kuid mis kannatusega otseselt või kaudselt seostuvad. Vastandatakse pimedus (חֹשֶׁךְ) ja valgus (אֹרֶךְ) – liikumine toimub valguses pimedusse (NI 3:2/Ii 12:25; 18:18). Mööda ei saa üleastumisest (פִּשְׁעָ) ja patust (חַטָּא). Selle kohta otsuse langetamine ja tegutsemine on Jumala käes (NI 1:14/Ii 14:17). Vaevaga seostub kibedus (NI 3:15/Ii 9:18; 21:25). Tihti räägitakse hingest (נַפְשָׁ), mis on inimese elu ja jõuga lähedalt seotud. Kannatuse kontekstis mainitakse seda korduvalt erineval moel – see võib vajada turgutust (NI 1:12, 19), sest vastasel juhul on inimese olemine hädine (Ii 30:16). Hingeta pole elu (NI 1:11; 2:12) ning koos südamega on seda tarvis, et pöörduda Jumala poole (NI 2:19/Ii 11:13). Huvitavast loomade paarist, mis on eesti keeled tõlgitud kui „jaanalinnud“ ja „šaakalid“, räägitakse kannatuse kontekstis Iiobi ja Nutulaulude kõrval ka Js 34:13 ning Mi 18, mistõttu arvan, et seda saab pidada Heebrea Piiblis laiemalt esineva kannatustest rääkimise viisi osaks. Iiobi ja Nutulaulude vahelisest seosest ning kannatuse keelest kõnelevad ka lumi (שֶׁלֶג) ja puhastamine (זָכָה). Mõõdunööri vedamine (נִטָּה + קָר) Iiobis küll kannatusega ei seostu, kuid vaadates lähemalt ülejäänud nelja Piibli kirjakohta, kus sellist väljendit kasutatakse, ilmneb, et kahes kohas on kontekst tõepoolest sarnane (2 Kn 21:13; Js 34:11). Seega seostub mõõdunööri vedamine terves Heebrea Piiblis kas kannatuse ja mahalõhkumise või ülesehitamisega.

Kannatuse keelt ei kasutata ainult Nutulaulude ja Iobi raamatus. Näiteks Psalmist 22 leiab kontsentreeritud kujul mitmed sarnased motiivid. Esimeses salmis räägitakse oigamisest, teises küsitakse, miks Jumal palvetele ei vasta. Pilkamise ja naeruvääristamise leiab salmidest 7–9. Kaheksandas salmis öeldakse: „Kõik, kes mind näevad, irvitavad mu üle; nad ajavad suu ammuli, vangutavad pead“. Lausa jahmatavalt sarnased motiivid järgnevad üksteisele salmides 12–18. Ps 22:12 räägitakse kitsukusest (צרה), järgmises sissepiiratusest. Salmis 14 aetakse kannataja vastu suu ammuli (פה + פצה). „Ma olen välja valatud (שפך) otsekui vesi ja kõik mu luud (עצם)-liikmed on koost ära. Mu süda (לב) on nagu vaha, ta on sulanud mu sisikonnas (מעיה),“ nutetakse salmis 15 ning 16. salmis on keel suulakke kleepunud (לשון + דבק). Ps 22:17 ollakse sisse piiratud ja kannatatakse füüsiliselt ning 18. salmis on juttu naeruvääristamisest.

Suu pärani avamisest on samade sõnadega räägitud ka Jesaja 5. peatüki 14. salmis. Seejärel kirjeldatakse alandust ning salmis 20 on juttu valgusest (אור), pimedusest (חשך) ja kibedusest (מר). Jumala viha (יהוה + אף) ja väljasirutatud kätt (יד) kirjeldab 25. salm. Kahekümne kaheksandas salmis lennutatakse nooli (חץ).

Kannatuse keel näib olevat omane erinevatele Heebrea Piibli kirjutistele. See keel on väga kujundlik ning eriliselt tõusevad esile pildid, mis kujutavad inimese füüsilist keha. Emotsioone ei hoita tagasi, julgelt ja otsekoheselt nutetakse endast välja kõik, mis hinge ja keha piinab.

3.2 Nutulauludest lähtuv analüüs

Sarnasused Iobi raamatuga jäävad suuremalt osalt Nutulaulude esimesse kolme peatükki. Neljandas laulus on sisulisi kattuvusi nelja salmiga ning viiendast pole tulnud välja ühtegi märkimisväärset seost.

Minu järelendus sarnaneb Kynesile (2018: 1, 12–13) – kõige ulatuslikumad paralleelid jäävad Nutulaulude 3. peatükki – kuid lähemal vaatlusel selgub, et meie tulemused siiski erinevad. Nimelt argumenteerib Kynes, et eriti suured kattuvused jäävad NI 3. peatüki teise ehk looturikkasse poolde (s-d 21–41), minu analüüsis see aga kinnitust leidnud ei ole.

Põhjuseks on ilmselt meetod – käesoleva töö esimeseks sammuks oli kvantitatiivne analüüs, et teha kindlaks raamatutevahelised keelelised sarnasused, millest lähtuvalt saaks otsida sisulisi paralleele. Sellisel moel ei ole 3. peatüki teise poolde ulatuslikke paralleele jäänud, samas kui selle esimeses pooles (s-d 1–20) on tugevaid sarnasusi sama palju või isegi rohkem kui teistes peatükkides. Võib arvata, et kuigi NI 3:21–41 on palju sisulisi paralleele Iiobi erinevate kohtadega, ei kattu need keeleliselt. Näiteks toob Kynes (2018: 13) välja Ii 5:17 ja NI 3:27–28. Mõlemad räägivad sellest, et Jumalalt saadetud kannatus ja häda on lõppkokkuvõttes õnnistuseks, kuid sõnastavad seda väga erinevalt.

Nutulaulude raamatu esimesse peatükki jääb 13 salmi, mis osaliselt või täielikult kattuvad mõne Iiobi kirjakohtadega. Peatükis kaks on selliseid salme 11, kolmandas 16 ning neljandas 4. Kõige rohkem paralleelkirjakohti Iiobiga on Nutulaulude 3. peatüki 4. salmil – kokku seitse, millest kuut võib lugeda kannatuse keele alla käivaks. Välja võib tuua ka NI 3:8, kus räägitakse vastamata palvetest, ja NI 2:10, kus kirjeldatakse leinamist – mõlemad sarnanevad nelja erineva Iiobi salmiga (NI 3:8/Ii 19:7; 24:12; 30:20; 35:12 ja NI 2:10/Ii 1:20; 2:12–13; 16:15). On huvitav, et Iiobi 20. peatükk on ainukene, millesse kuhjunud paralleelidest ei seostu NI 3 mitte ükski.

3.3 Sarnasused Iiobi kihistustes

Toetudes Nõmmiku Iiobi raamatu tekkeloo visandile (2013: 27–29), saab vaadata, millistesse kihistustesse kuhjuvad paralleelid Nutulauludega. Järgnevalt selgitan, mida erinevad kihistused endast kujutavad, ning seejärel toon välja, millised Nutulauludega haakuvad Iiobi kirjakohtad sellesse kihistusse jäävad.

Ilmselt kirjutati esimesena eraldiseisvalt Iiobi poem, mis oli praegusest tunduvalt lühem, ja jutustus, kus ei olnud veel juttu saatanast ega sõpradest, vaid üksnes „vankumatu moraaliga mehest, kes ka üliras kannatuses ei loobu oma Jumalast“ (Nõmmik 2013: 27). Iiobi kirjakohtadest, millel on paralleel NI-ga, kuuluvad sellesse kihistusse 1:20; 3:24; 5:27; 6:4a; 7:20; 8:4; 9:18, 30; 10:11; 16:12–13, 15–16; 17:6; 18:8, 13, 18–19, 19:6–8, 11–12, 19–

20; 20:14, 22, 23b, 26a, 28; 23:2; 30:20–21; 38:5 (Nõmmik 2013: 129, 138, 143–144, 154–155, 162, 165, 185, 194, 200, 204–205, 230–231, 264).

Teiseks ühendati jutustus ja poeem, lisandus Eliihu varaseim kõne ning poemi lisati jumalakartust ja Jumala majesteetsust rõhutavad täiendused. Selles kihistuses on järgmised NI-ga seostuvad kirjakohtad: Ii 2:12–13; 12:4, 25 ning Eliihu kõnedesse jääv 33:21 (Nõmmik 2013: 129, 174, 246). Ii 16:9b-10 on lisand (Nõmmik 2013: 185, 187), aga kuulub tegelikult raamjutustuse ja poemi ühendaja juurde (Nõmmik 26.04.2022).

Järgnevad redigeerijad rõhutasid Iiobi vagadust ja õiglust. Siia kuulub „Õilsa valitseja süütu kannatamise poeem“ peatükkides 29–31 ning õiglusredaktsioonid mitmete väiksemate lisanduste, pikemate lõikude ning Eliihu kõnede laienduste näol. Õige kannataja poemi juurde kuuluvad 29:10; 30:1, 9, 16, 25, 27, 29–30 ning õiglusredaktsiooniks saab pidada 5:16; 20:26b; 24:22; 27:23 (Nõmmik 2013: 28, 145, 203, 213–214, 229–230).

Järgnes rida üksikuid poeme – inimese kaduvust ja kannatust välja toovad kohad, suur osa Jumala teisest kõnest ning poemid Behemotist ja Livjatanist. Arendati edasi ka Eliihu kõnesid. Sellesse kihistusse jäävad Ii 7:5, 24:12 ning 35:12 (Nõmmik 2013: 28, 154, 255). Samuti kuulub kaduvuse redaktsiooni hulka 21:25 (Nõmmik 2021: 77).

Viimasena lisati alandusredaktsioon, millesse ei jää ühtegi paralleeli Nutulauludega. Märkimata on veel Ii 14:17, 16:20 ja 19:26–27, mida võib pidada üksikuteks kommentaarideks (Nõmmik 2013: 174, 188, 198–199).

Üpris suur osa sarnasustest NI-ga jääb Iiobi raamatu varasesse kihistusse. Seejuures saab selge järelduse teha siiski vaid 18. peatüki kohta – kõiki sealseid paralleele võib lugeda varase teksti osaks. Hoopis vastupidi lugu on 24. peatükiga, sellesse jäävad sarnasused Nutulauludega on pärit uuemast ajast. Kuna tegemist on aga hilisema tekstiga, pole see tähelepanek kuigi üllatav. Ka suurem osa, kuid mitte kõik 29. ja 30. peatüki paralleelidest on hilisemad lisandused. Oluline on see tähelepanek sel põhjusel, et 30. peatükk on osutunud üheks suurimaks sarnasuste kuhjumise kohaks. Lisaks torkab silma, et õiglusredaktsioonis kasutatakse Nutulauludega sarnast keelt, Eliihu kõnedes on aga sarnasusi vähe, mis võib tähendada, et nende kirjutaja(d) pole Nutulauludest eriliselt lugu pidanud.

Kokkuvõte

Oma töös võrdlesin ma Nutulaulude ja Iobi raamatut lähtuvalt keelelistest paralleelidest. Seeläbi avanesid ka mitmed sisulised sarnasused. Uurimistöö teoreetilises osas andsin ülevaate mõlema raamatu dateerimisest – selgus, et Nutulaulude sünniajaks peetakse Jeruusalemma langemisele (587 e.m.a) järgnevaid aastakümneid, Iobi uurimises on aga viimase aja domineerivaks arusaamaks, et tekst on pärit eksiilijärgsest ajast. Järgnevas, intertekstuaalsuse osas ilmnes, et nii Iobit kui Nutulaule on erinevatest aspektidest lähtuvalt võrreldud nt Psalmide, prohvetiraamatute ja Deuteronomiumiga. Iobi ja Nutulaulude vaheliste seoste uurimisega on tegelenud Kynes ja Aitken, kes toovad mõlemad välja Ii 16 ja 19 seosed NI 3-ga.

Tööle püstitatud eesmärgid said täidetud. Tuvastasin Ii ja NI heebreakeelses tekstis esinevate keeleliste paralleelide hulga ja jaotuse. Kvalitatiivse analüüsi tulemusel selgusid need keelelised seosed, mis läksid kokku motiiviliste paralleelidega.

Kvantitatiivse analüüsi käigus ilmnisid kahe, kolme ja neljasõnalised ühilduvused. Nutulaulude esimeses peatükis tuvastasin 225 kohta, mille puhul kattub Iobi mõne salmiga rohkem kui üks sõna, teises peatükis 191, kolmandas 103, neljandas 84 ning viiendas 52. Eriliselt jäid silma paralleelid, milles olevad sõnad esinesid ühe salmi raames vaid Iobi ja Nutulaulude raamatus – selliseid oli esimeses peatükis 10, teises 9, kolmandas 5 ja neljandas 11.

Sarnaselt Kynesile ja Aitkenile tõusid minugi uurimuses esile Ii 16 ja 19, kuid lisasin juurde Ii 30, milles tuvastasin märkimisväärseid sarnasusi Nutulaulude peatükkidega 1, 2, 3 ja 4. Iobi raamatust jäid sarnasuste kuhjumise osas silma veel 18., 20. ja 24. peatükk. Vaadeldes analüüsi tulemusi lähtuvalt Nutulauludest, ilmnes, et 5. peatükis olulisi sarnasusi ei ole. Mõned seosed leidsid NI 4, kuid lõviosa jäi esimesse kolme laulu. Kõige enam paralleelkirjakohti Iobiga oli seejuures NI 3:4 – tuvastasin sarnasuse seitsme Ii salmiga, millest kuus annavad tunnistust kannatuse keelest. Sarnaselt Kynesile tõusis eriliselt esile NI 3, kuigi minu analüüsi tulemused erinesid tema omadest meetodi tõttu. Kui Kynes pidas sisu

poolest Iobile kõige sarnasemaks NI 3:21–41, siis käesoleva töö keelest lähtuva analüüsi tulemuseks oli, et paralleelid kuhjuvad just 3. peatüki esimeses pooles.

Tuli välja, et märkimisväärne osa sarnasustest Nutulauludega on pärit Iobi raamatu varajasest tekstist. Oluline 30. peatükk jäi Iobi õiglust ja vagadust rõhutava täiendaja kihistusse. Hilisemast ajast näisid olevat ka 24. peatüki paralleelid. Esile tõusis veel õiglusredaktsioon ning samuti võib öelda, et Eliihu kõnedel Nutulauludega palju pistmist ei ole.

Selgus, et Nutulaule ja Iobit ühendab universaalne kannatuse motiiv koos sellele iseloomuliku keelekasutusega. Esile tõusis kannatuse keele füüsiline aspekt – väga palju kasutatakse inimkehaga seotud metafoore ja kujutluspilte. Kirjeldatakse füüsilist ja vaimset valu, kitsikust, pilkamist, leina ja hüljatust. Ühtlasi ilmnes, et taoline viis kannatuste väljendamiseks pole omane ainult nendele kahele raamatule, vaid seda kasutatakse mujalgi Heebrea Piiblist, nt Ps 22 ja Js 5.

Loodetavasti on sellest analüüsist abi Nutulaulude ja Iobi raamatute edasises uurimises. Töö tulemused pole kindlasti ammendavad, neid on võimalik edasi arendada, näiteks laiendades kannatuse keele otsinguid ka muudele Heebrea Piibli kirjutistele.

Bibliograafia

Aitken, James K. 2013. The Inevitability of Reading Job Through Lamentations. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 204–215.

Bier, Miriam J. 2015. *Perhaps there is Hope: Reading Lamentations as a Polyphony of Pain, Penitence, and Protest*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 603. London/New York: Bloomsbury T&T Clark.

Clines, David J. A. 1989. *Job 1–20*. World Biblical Commentary, Vol. 17. Nashville: Thomas Nelson.

Dell, Katherine; **Kynes**, Will. 2013. Introduction – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, xv–xxiii.

Frevel, Christian. 2013. Telling the Secrets of Wisdom: The Use of Psalm 104 in the Book of Job. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 157–168.

Greenstein, Edward L. 2013. Parody as a Challenge to Tradition: The Use of Deuteronomy 32 in the Book of Job. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 66–78.

Habel, Norman C. 1985. *The Book of Job: A Commentary*. The Old Testament Library. Philadelphia: The Westminster Press.

Hartley, John E. 1988. *The Book of Job*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids: Eerdmans.

Hillers, Delbert R. [1972] 1992. *Lamentations*. The Anchor Bible, Vol. 7A. New York: Doubleday.

House, Paul R. 2004. Lamentations. – *Song of Songs/Lamentations*. World Biblical Commentary, Vol. 23B. Grand Rapids: Zondervan, 269–473.

Janzen, David. 2019. *Trauma and the Failure of History: Kings, Lamentations, and the Destruction of Jerusalem*. Semeia Studies, Vol. 94. Atlanta: SBL Press.

Janzen, J. Gerald. 2013. „He makes peace in his high heaven“: Job and Paul in Resonance. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 246–258.

Joyce, Paul M. 2013. „Even if Noah, Daniel, and Job were in it...“ (Ezekiel 14:14): The Case of Job and Ezekiel. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 118–128.

Kaiser, Otto. 1992. Klagelieder. – *Das Hohe Leid /Klagelieder /Das Buch Esther*. Das Alte Testament in Deutsch. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 91–198.

Kynes, Will. 2018. *Debating Suffering: The Voices of Lamentations Personified in Job's Dialogue*. URL:

<https://hcommons.org/deposits/objects/hc:30588/datastreams/CONTENT/content>. Viimati külastatud 28.04.2022.

Kynes, Will. 2013. Job and Isaiah 40–55: Intertextualities in Dialogue. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 94–105.

Nõmmik, Urmas. 2022. Suuline märkus Anna-Katariina Vainole 26.04.2022.

Nõmmik, Urmas. 2021. Vanaheebrea afektiivse ja reflektiivse mureluule stroofistruktuurist Iiobi kõnede näitel. – *Keel ja Kirjandus*, Vol. 64, No.1–2, 65–82.

Nõmmik, Urmas. 2013. *Iiobi raamat*. Piibel kontekstis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Oeming, Manfred. 2013. To be Adam or Not to be Adam: The Hidden Fundamental Anthropological Discourse Revealed in an Intertextual Reading of אָדָם in Job and Genesis. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 19–29.

Portier-Young, Anthea. 2013. Through the Dung-Heap to the Chariot: Intertextual Transformations in the Testament of Job. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 234–245.

Renkema, Johan. 1998. *Lamentations*. Historical Commentary on the Old Testament. Leuven: Peeters Publishers.

Salters, Robert B. 2011. *Lamentations (ICC): a Critical and Exegetical Commentary*. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testament. London/New York: Bloomsbury Publishing.

Schultz, Richard L. 2013. Job and Ecclesiastes: Intertextuality and a Protesting Pair. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 190–203.

Van der Zwan, Pieter. 2019. The Punished and the Lamenting Body. – *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*, Vol. 75, No. 3. URL: <https://hts.org.za/index.php/hts/article/view/5092/12426>. Viimati külastatud 28.04.2022.

Witte, Markus. 2013. Does the Torah Keep its Promise. Job's Critical Intertextual Dialogue with Deuteronomy. – *Reading Job Intertextually*. Library of Hebrew Bible/Old Testament

Studies, Vol. 574. Koostanud ja toimetanud Katherine Dell ja Will Kynes. London/New York: Bloomsbury T&T Clark, 54–65.

The Comparative Analysis of the Book of Job and Lamentations in the Hebrew Bible: Similarities in Language and Motives

Summary

In this paper, I compare the book of Job with the book of Lamentations in the Hebrew Bible. The aim is to identify the literary parallels between the two books and see how they correspond to the content related similarities.

The first purpose of the study is to find the literary parallels from the Hebrew texts of Job and Lamentations. Secondly, see how the literary similarities are connected to the content related ones – whether similar language is used to talk about the same topics and if there are parallels in motives as well as in language.

The study has fulfilled its purpose. The first stage contained quantitative analysis of the language of Job and Lamentations. As the basis, I used the Hebrew text of Lamentations, comparing it to the text of Job. With the help of a software for biblical exegesis called BibleWorks, I found out every single word root in the book of Lamentations that also appears in Job. The next step was to ascertain if Job has parallels to more than one root over one verse – in other words, if there are passages in both Job and Lamentations that use more than one similar root simultaneously. Most of the overlaps included two words, but also three, four and even five occurred occasionally. The next stage of the study was qualitative analysis with the aim of identifying parallels in content. While some of the similarities turned out to be merely formal, I also discovered many remarkable content related overlaps between the two books, most of which appear to deal with the topic of suffering.

The first chapter of the paper gives a brief overview of the research history of Job and Lamentations. Firstly, I address the issue of dating Lamentations and Job. Second part is about intertextuality – I look at both writings in the background of the other books in the Hebrew Bible (as well as literature outside of it). The second chapter analyses the similarities with Lamentations from Job's point of view. Separate subchapters are dedicated to the

chapters of Job that have the most similarities with Lamentations. The first part of the third chapter aims to categorise the language of suffering, which, according to this research, seems to connect the two books. The language of suffering seems to be universal – the righteous suffer similarly to the wicked. The second part includes a concise analysis of the parallels from the perspective of Lamentations. The third part is based on Urmas Nõmmik's reconstruction of the origin of the book of Job – the purpose is to see which layers of Job contain the most similarities with Lamentations.

Chapters 16, 19 and 30 of Job seem to stand out particularly. There, the literary as well as content related similarities with Lamentations are striking. Job 18, 20, and 24 deserve bringing out as well. When it comes to Lamentations, it is noteworthy that the last chapter does not seem to contain any significant parallels. Most of the similarities remain in the first three chapters and some can be found from the 4th song, too.

As already mentioned, the connection between Lamentations and Job is characterised by a specific way of talking about suffering, which can be divided into groups. The physical aspect of these motives, phrases and metaphors deserves bringing out – it seems to have been common to use images of human body to talk about pain, grief, ridicule, straits, isolation etc. It is also necessary to mention that similar language of suffering can be found from other books of the Hebrew Bible, e.g. Psalm 22 and Isaiah 5. In my opinion, this could be the starting point of further research.

When it comes to the layers of Job, a significant proportion of similarities with Lamentations stay in the early version of the text. Chapter 30 seems to be written by the editor who emphasized Job's righteousness and piety. Similarly, the righteousness redaction stands out. Lastly, it can be said that the speeches of Elihu do not have much in common with the language of Lamentations.

The reason for undertaking such a research project has many aspects for me. The close reading of Lamentations in Hebrew made me recognize its specific, figurative and honest way of expressing suffering. As this has become a very topical theme during the last few months, trying to understand the people behind this pain has been very eye-opening. In the book of Job, similar problems are under discussion, and since there is an ongoing research

project of Job led by Urmas Nõmmik in the University of Tartu, it made sense to juxtapose Lamentations with Job.

Lisa. Nutulaulude ja Iiobi keeleliste sarnasuste võrdluse tabel

	Nutulaulud		Iiob
1:2	בְּכֹחַ תְּבִיחָהּ בְּלִילָהּ וְדַמְעָתָהּ עַל לִחְיָהּ אֵינֶנּהּ מִנַּחֵם מִכָּל־אֲהָבֶיהָ כָּל־רַעֲיָהּ בְּגָדוֹ בָּהּ הָיָה לָהּ לֵאבוֹיָם	16:20	מְלִיצֵי רָעִי אֶל־אֱלוֹהַּ דָּלְפָה עֵינַי
		19:19	תַּעֲבוּנִי כָל־מַתִּי סוּדֵי וְזֶה־אֲהַבְתִּי נְהַפְכוּ־בִי
1:4	דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבִלוֹת מִבְּלֵי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמְמִין כַּהֲנִיָּה נְאֻנְחִים בְּתוֹלְתֶיהָ נִוּגוֹת וְהָיָה מִרְלָהּ	23:2	גַּם־הַיּוֹם מָרִי שָׁחִי יָדִי כְּבָדָה עַל־אֲנַחְתִּי
1:7	זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יָמֵי עֲנָיָהּ וּמְרוּדֶיהָ פֶלַח מִחֲמַדֶּיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי קֶדֶם בְּנֹפֶל עִמָּהּ בְּיַד־צָר וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רְאוּהָ צָרִים שָׁחֲקוּ עַל מִשְׁבַּתָּהּ	30:1	וַעֲתָה שָׁחֲקוּ עָלַי צַעֲרִים מִמֶּנִּי לַיָּמִים אֲשֶׁר־מֵאֲסַתִּי אָבוֹתָם לְשִׁית עַם־כָּלְבִי צֹאנִי
		30:16	וַעֲתָה עָלַי תִּשְׁתַּפֵּף נַפְשִׁי יֶאֱחֹזְנִי יָמַי־ עֲנִי
		30:27	מֵעַי רִתְחוּ וְלֹא־דָמּוּ קִדְמִנִי יָמַי־עֲנִי
1:8	חֲטָא חֲטָאָהּ יְרוּשָׁלַם עַל־כֵּן לְנִידָה הִיָּתָה כָּל־ מִכְבָּדֶיהָ הִזְלִיחָה כִּי־רָאוּ עֲרֻנָתָהּ גַּם־הִיא נְאֻנְחָה וְתִשָּׁב אַחֲרָי	23:2	גַּם־הַיּוֹם מָרִי שָׁחִי יָדִי כְּבָדָה עַל־אֲנַחְתִּי
1:11	כָּל־עִמָּה נְאֻנְחִים מִבְּקָשִׁים לָחֵם נִתְּנוּ מִחֲמַדֶּיהָ בְּאֶכָל לְהַשִּׁיב נַפְשׁ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה כִּי הִיִּיתִי זוֹלָלָהּ	23:2	גַּם־הַיּוֹם מָרִי שָׁחִי יָדִי כְּבָדָה עַל־אֲנַחְתִּי
1:12	לֹא אֲלִיכֶם כָּל־עֲבָרֵי דְרָךְ הַבֵּיטוּ וְרָאוּ אִם־ יֵשׁ מִכָּאוֹב כְּמִכָּאֲבִי אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בַּיּוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ	20:28	יִגַּל יְבוּל בֵּיתוֹ נִגְרוֹת בַּיּוֹם אַפּוֹ
1:13	מִמְרוֹם שְׁלַח־אֵשׁ בְּעֶצְמַתִּי וַיִּרְדְּנָה פֶרֶשׁ רִשְׁתִּי לְרַגְלֵי הַשִּׁיבִנִי אַחֲרָי נִתְּנִי שְׁמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דְּנָה	18:8	כִּי־שְׁלַח בְּרִשְׁתִּי בְּרַגְלָיו וְעַל־שִׁבְכָהּ יִתְהַלֵּךְ
		19:6	דַּעֲוֵאֲפוֹ כִּי־אֱלוֹהַּ עֲוֹתָנִי וּמִצִּדּוֹ עָלַי הַקִּיף
1:14	נִשְׁקַד עַל פִּשְׁעֵי בְּיָדוֹ יִשְׁתַּרְגּוּ עָלוֹ עַל־צִנְאָרַי הַכְּשִׁיל כַּחֲתִי נִתְּנִי אֲדָנִי בְּיַד־לֹא־אוּכַל קוֹם	8:4	אִם־בְּנִידָה חֲטָאוּ־לוֹ וַיִּשְׁלַחֵם בְּיַד־פִּשְׁעֵם חֲתָם בְּצִרוֹר פִּשְׁעֵי וְתִתְּפֹל עַל־עֲוֹנֵי
		14:17	וּמִשָּׁף אֲבִירִים בְּכַחוֹ יָקוּם וְלֹא־יִנְאָמִין בְּחַיִּין
		24:22	אִם־לֹא כָכִיתִי לְקַשֵּׁה־יּוֹם עֲגָמָה נַפְשִׁי לְאֲבִיוֹן
1:16	עַל־אֵלָה אֲנִי בּוֹכָהּ עֵינַי יִרְדְּה מִים כִּי־ רָחַק מִמֶּנִּי מִנַּחֵם מְשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בְּנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיְבִי	30:25	עַל־אֵלָה אֲנִי בּוֹכָהּ עֵינַי יִרְדְּה מִים כִּי־ רָחַק מִמֶּנִּי מִנַּחֵם מְשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בְּנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיְבִי

1:19	קראתי למאֲהָבִי הַמָּה רְמוּנֵי פְהַנִּי וְזַקְנֵי בְעִיר גָּנְעוּ כִּי־בִקְשׁוּ אֶכְל לֶמֶן וַיִּשְׁבּוּ אֶת־נַפְשָׁם	16:20	מְלִיצֵי רַעֲי אֶל־אֱלוֹהִים דָּלְפָה עֵינֵי
		19:19	תַּעֲבֹנֵי כְל־מְתֵי סוּדֵי וְזֶה־אֶהְבֵּתִי נִהְפְּכוּ־בִי
1:20	רְאֵה יְהוָה כִּי־צָר־לִי מְעֵי תִמְרָמְרוּ נִהְפַּךְ לְבִי בְקַרְבִּי כִי מָרוּ מְרִיתִי מִחוּץ שְׂפִלְה־תִּקְרַב בְּבֵית כְּמֹנֶת	20:14	לְחַמוּ בְּמַעְיֹ נִהְפַּךְ מְרוּרַת פְּתָנִים בְּקַרְבּוֹ
		20:22	בְּמִלְאוֹת שִׁפְקוֹ יִצָּר לוֹ כְּל־יָד עֲמַל תִּבְאֲנֹ
1:21	שָׁמְעוּ כִי נִאֲנַחָה אֲנִי אֵין מְנַחֵם לִי כְל־אִיבִי שָׁמְעוּ רַעְתִּי שִׁשׁוּ כִי אַתָּה עֲשִׂיתָ הַבֹּאֲתָ יוֹם־ קְרֹאתָ וַיִּהְיוּ כְּמֹנֵי	23:2	גַם־הַיּוֹם מְרִי שְׁחִי יָדִי כְּבֹדָה עַל־אֲנַחְתִּי
1:22	תִּבְאֵ אֶל־רַעְתָּם לְפָנָיִךְ וְעוֹלֵל לֶמֶן כְּאֲשֶׁר עוֹלֵלָתָ לִי עַל כְּל־פְּשָׁעַי כִּי־רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דָּוִי	3:24	כִּי־לִפְנֵי לְחַמִּי אֲנַחְתִּי תִבְאֵ וַיִּתְכוּ כַמִּים שְׁאֲגַתִּי
		23:2	גַם־הַיּוֹם מְרִי שְׁחִי יָדִי כְּבֹדָה עַל־אֲנַחְתִּי
2:1	אִיכָה יַעִיב בְּאִפּוֹ אֲדַנִּי אֶת־בַּת־צִיּוֹן הַשְּׁלִיחַ מִשְׁמִים אֶרְצָ תִפְאַרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הַדָּם־ רַגְלָיו בְּיוֹם אִפּוֹ	20:28	יִגַּל יְבוּל בֵּיתוֹ נִגְרוֹת בְּיוֹם אִפּוֹ
2:4	דָּרָךְ קִשְׁתּוֹ פְּאוּיָב נִצָּב יְמִינוֹ כְּצָר וַיִּהְרַג כָּל מִתְמַדֵּי־עֵין בְּאֶהְלֵ בַת־צִיּוֹן שִׁפְךָ כְּאִשׁ חֲמַתּוֹ	19:11	וַיִּחַר עָלַי אִפּוֹ וַיִּתְשַׁבְּנֵי לוֹ כְּצָרְיִי
		19:12	יַחַד יָבֹאוּ גְדוּדָיו וַיִּסְלוּ עָלַי דְּרָכָם וַיִּתְּנוּ סָבִיב לְאֶהְלִי
		20:26	כְּל־חִשְׁךָ טָמוֹן לְצַפּוֹנָיו תִּאֲכַלְהוּ אִשׁ לֹא־נִפְחָ יַרְע שָׂרִיד בְּאֶהְלוֹ
2:8	חָשַׁב יְהוָה לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נֹטָה קוֹ לֹא־הָשִׁיב יָדוֹ מִבְּלַע וַיִּאֲבֶל־חַל וַחֹמָה יַחֲדוּ אֲמַלְלוּ	38:5	מִי־שָׁם מִמְדִּיָּה כִי תִדַע אוֹ מִי־נֹטָה עָלֶיךָ קוֹ
2:10	יִשְׁבּוּ לְאֶרְצָ יְדֹמוֹ זַקְנֵי בַת־צִיּוֹן הַעֲלוּ עֶפְרַיִם עַל־ רֹאשָׁם חָגְרוּ שָׂקִים הוֹרִידוּ לְאֶרְצָ רֹאשָׁן בְּתוֹלַת יְרוּשָׁלַם	1:20	וַיִּקָּם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת־מְעִלוֹ וַיִּגְזֵ אֶת־ רֹאשׁוֹ וַיַּפֵּל אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
		2:12	וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם מִרְחוֹק וְלֹא הִפִּירְהוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וַיִּקְרַעוּ אִישׁ מֵעִלוֹ וַיִּזְרְקוּ עֶפְרַיִם עַל־רֹאשֵׁיהֶם הַשְּׂמִימָה
		2:13	וַיִּשְׁבּוּ אֹתוֹ לְאֶרְצָ שְׁבַעַת יָמִים וְשִׁבְעַת לַיְלוֹת וַאֲיֹן־דָּבַר אֵלָיו דְּבַר כִּי רָאוּ כִּי־ גָדַל הַכָּאֵב מְאֹד
		16:15	שָׁק תִּפְרַתִּי עָלַי גִּלְדֵי וְעַלְלַתִּי בְּעֶפְרַיִם קַרְנֵי
2:11	כָּלוּ בְדַמְעוֹת עֵינֵי תִמְרָמְרוּ מְעֵי נִשְׁפַּךְ לְאֶרְצָ כְּבָדִי עַל־שִׁבְרָ בַת־עַמִּי בַעֲטָף עוֹלֵל וַיּוֹנֵק בְּרַחֲבוֹת קַרְיָה	16:13	יִסְבוּ עָלַי רִבּוּי פִלְחַ כְּלִיּוֹתֵי וְלֹא יִחַמַל יִשְׁפַּךְ לְאֶרְצָ מְרַבְתִּי
		16:16	פָּנֵי תִמְרָמְרוּ מִנִּי־כִכִּי וְעַל עַפְעַפִּי צַלְמוֹת
		19:27	אֲשֶׁר אֲנִי אֶחְזֶה־לִי וְעֵינֵי רָאוּ וְלֹא־זָר כָּלוּ כְלִימִי בַחֲקִי
2:12	לְאַמְתָּם יֹאמְרוּ אֵיזֶה דָּגָן וַיִּזֵּן בְּהַתְּעַשְׂפָם כְּחֶלֶל בְּרַחֲבוֹת עִיר בְּהַשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אַמְתָּם	24:12	מַעִיר מִתִּים יִנְאָקוּ וַנִּפְש־חֲלָלִים תִּשְׁנַע וְאֱלוֹהִים לֹא־יִשִּׁים תִּפְלָה

2:15	סָפְקוּ עָלַיְכֶם כָּל־עֲבָרֵי דָרְךָ שְׂרָקוּ וַיִּנְעוּ רֹאשָׁם עַל־בֵּית יְרוּשָׁלַם הַזֹּאת הָעִיר שִׁיאָמְרוּ כְּלִילַת יָפִי מִשׁוֹשׁ לְכָל־הָאָרֶץ	27:23	יִשְׁפַק עָלַיְמו כְּפִימוּ וַיִּשְׂרַק עָלָיו מִמָּקוֹמוֹ
2:16	פָּצוּ עָלַיְכֶם כָּל־אֲבֵיבֵיךָ שְׂרָקוּ וַיִּסְרָקוּ־שָׁן אָמְרוּ בְלָעֵנוּ אִךְ זֶה הַיּוֹם שִׁקְוִינָהוּ מִצָּאֵנוּ רָאִינוּ	16:9	אִפּוֹ טָרַף וַיִּשְׁטַמְנֵי חֶרֶק עָלֵי בְּשָׂנָיו צָרִי יִלְטֹשׁ עֵינָיו לִי
2:19	קוּמִי רִנֵּי בְלִילָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמְרוֹת שְׂפָכִי כַמִּים לִבָּךְ נִכַח פָּנַי אֲדַנֵּי שְׂאֵי אֵלָיו כַּפִּיךָ עַל־נַפְשׁ עוֹלָלֶיךָ הַעֲטוּפִים בְּרַעַב בְּרֹאשׁ כָּל־חֻצוֹת	11:13	אִם־אֲתָה הַכִּינּוֹת לִבָּךְ וּפְרִשְׁתְּ אֵלָיו כַּפִּיךָ
		30:16	וַעֲתָה עָלֵי תִשְׁתַּפֶּה נַפְשִׁי יֵאֲחֻזְנִי יְמִי־עֲנִי
2:21	שְׂכְּבוּ לְאָרֶץ חֻצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוֹלְמֵי וּבַחֻרֵי וּפְלוּ בְחֶרֶב הַרְגַת בְּיוֹם אַפָּךְ טִבַּחַת לֹא תִמְלַח	20:28	יָגַל יְבוּל בֵּיתוֹ נִגְרוֹת בְּיוֹם אִפּוֹ
2:22	תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרֵי מְסַכִּיב וְלֹא הִנֵּה בְיוֹם אַף־יְהוָה פְּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרַב־בֵּיתִי אֵיבִי כָלֶם	18:19	לֹא נִין לוֹ וְלֹא־נָקַד בְּעַמּוֹ וְאִין שְׂרִיד בְּמִגּוּרָיו
		20:23	יְהִי לְמֵלֵא בְטָנוּ וְשִׁלַּח־בוֹ חֶרוֹן אִפּוֹ וַיִּמְטַר עָלַיְמו בְּלַחֻמוֹ
		20:28	יָגַל יְבוּל בֵּיתוֹ נִגְרוֹת בְּיוֹם אִפּוֹ
3:2	אוֹתִי נִהַג וַיִּלְךְ חֲשֵׁךְ וְלֹא־אוֹר	12:25	וַיִּמְשׁוּ־חֲשֵׁךְ וְלֹא־אוֹר וַיִּתְעַם פְּשָׁפּוֹר
		18:18	וַיִּהְדַּפְּהוּ מֵאוֹר אֶל־חֲשֵׁךְ וּמִתְבַּל יִנְדְּהוּ
		19:8	אֶרְחִי גָדַר וְלֹא אֶעְבּוֹר וְעַל נְתִיבוֹתֵי חֲשֵׁךְ יֵשִׁים
3:3	אִךְ בִּי יֵשֵׁב יִהְפֶּךָ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם	30:21	תִּהְפֶּךָ לְאֶבֶן לִי בְעֵצֶם יָדְךָ תִּשְׁטַמְנֵי
3:4	בְּלֶה בְּשָׂרֵי וְעוֹרֵי שֹׁבֵר עֲצָמוֹתַי	7:5	לִבִּשׁ בְּשָׂרֵי רִמָּה וְגוֹשׁ עֶפְרַי עוֹרֵי רַגְעַי וַיִּמָּאֵס
		10:11	עוֹר וּבָשָׂר תִּלְבִּישְׁנִי וּבְעֲצָמוֹת וַיְגִידֵם תִּשְׂכַּכְנֵי
		18:13	יֵאֱכַל בְּדֵי עוֹרוֹ יֵאֱכַל בְּדֵי בְכוֹר מִנֹּת
		19:20	בְּעוֹרֵי וּבְבָשָׂרֵי דְבָקָה עֲצָמֵי וְאֶת־מִלְטָה בְּעוֹר שְׁנַיִ
		19:26	וְאֶסַר עוֹרֵי נִקְפוּ־זוֹאת וּמִבְּשָׂרֵי אֶחָזָה אֱלוֹהִים
		30:30	עוֹרֵי שֹׁחַר מִעָלַי וְעֲצָמֵי־חֶרֶה מִנִּי־חֶרֶב
		33:21	יְכַל בְּשָׂרוֹ מֵרֹאֵי וְשִׁפּוֹ עֲצָמֹתָיו לֹא רָאוּ
3:6–7	בְּמַחְשָׁפִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי עוֹלָם גָּדַר בְּעַדִּי וְלֹא אֶצְאָה הַקְּבִיד נִחְשָׁתִי	19:8	אֶרְחִי גָדַר וְלֹא אֶעְבּוֹר וְעַל נְתִיבוֹתֵי חֲשֵׁךְ יֵשִׁים
3:8	גַּם כִּי אֲזַעַק וְאֲשׁוּעַ שְׁתֵּם תִּפְלְתִי	19:7	הֵן אֲצַעַק חֶמְסִי וְלֹא אֶעֱנֶה אֲשׁוּעַ וְאִין מִשְׁפָּט
		24:12	מֵעִיר מַתִּים יִנָּאֲקוּ וּנְפֹשׁ־חַלְלִים תִּשְׁנוּעַ וְאֱלוֹהִים לֹא־יֵשִׁים תִּפְלָה
		30:20	אֲשׁוּעַ אֵלֶיךָ וְלֹא תַעֲנֵנִי עֲמֻדָתִי וּתִתְבַּנֵּן בִּי
		35:12	שֵׁם יִצְעָקוּ וְלֹא יַעֲנֶה מִפְּנֵי גְאוֹן רַעִים
3:9	גָּדַר דְּרָכֵי בְּגִזִּית נְתִיבַתִּי עֲנֶה	19:8	אֶרְחִי גָדַר וְלֹא אֶעְבּוֹר וְעַל נְתִיבוֹתֵי חֲשֵׁךְ יֵשִׁים

3:11–12	דרכי סורר ויפֿשחני שְׁמַנִּי שְׁמֵם דָּרָךְ קִשְׁתּוֹ וַיִּצְיִבְנִי כַּמְטָרָא לַחֲזַץ	16:12	שְׁלוֹ הָיִיתִי וַיִּפְרָפְרְנִי וְאֶחָזוּ בְּעַרְפִּי וַיִּפְצַצְנִי וַיִּקְיַמְנִי לוֹ לַמְטָרָה
3:13	הִבִּיא בְּכַלְיָתִי בְּנֵי אֲשַׁפְתּוֹ	16:13	יִסְבוּ עָלַי רַבְיִי וְפִלַח פְּלִיּוֹתַי וְלֹא יִחַמְלוּ יִשְׁפְּדוּ לְאַרְצִי מִרְרָתִי
3:14	הָיִיתִי שָׂחֵק לְכָל־עַמִּי נְגִינָתָם כָּל־הַיּוֹם	12:4	שָׂחֵק לְרַעְהוּ אֶהְיֶה קְרָא לְאַלוֹהִים וַיַּעֲנֶהוּ שָׂחֵק צַדִּיק תָּמִים
		17:6	וַהֲצִיגְנִי לְמִשְׁלַל עַמִּים וְתַפֶּת לִפְנֵים אֶהְיֶה
		30:9	וַעֲתָה נְגִינָתָם הָיִיתִי וְאֶהֱיֶה לָהֶם לְמִלְּהָה
3:15	הִשְׁבִּיעַנִי בְּמִרְרִים הִרְוִנִי לַעֲנָה	9:18	לֹא־יִתְנַנְנִי הָשֵׁב רוּחִי כִּי יִשְׁבַּעַנִּי מִמִּרְרִים
3:17	וַתִּזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נְשִׁיתִי טוֹבָה	21:25	וְזֶה יְמֹת בְּנַפְשִׁי מְרָה וְלֹא־אֲכַל בְּטוֹבָה
3:29	יִתֵּן בְּעַפְפֹר פִּיהוּ אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְנָה	5:16	וַתְּהִי לְדַל תִּקְנָה וְעַלְתָּה קַפְצָה פִּיהָ
3:30	יִתֵּן לְמַפְהוּ לְחֵי יִשְׁבַּע בְּתַרְפָּה	16:10	פָּעְרוּ עָלַי בְּפִיָּהֶם בְּתַרְפָּה הִפּוּ לְחֵי יִסַּד עָלַי יִתְמַלְאוּן
3:40	נִחַפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשְׁוֹבָה עַד־יְהוָה	5:27	הִנֵּה־זֹאת תְּקַרְבוּךָ כִּן־הִיא שְׁמַעְנָה וְאַתָּה דַע־לֶךְ
4:3	גַּם־תַּנִּים תִּלְצוּ שֵׁד הַיְנִיקוּ גּוֹרִיָּהֶן בַּת־עַמִּי לְאַכְזֹר כִּי־עֵינַיִם בַּמַּדְבָּר	30:29	אֵח הָיִיתִי לְתַנִּים וְרַע לְכַנּוֹת יַעֲנָה
4:4	דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חִכוּ בְּצַמָּא עוֹלָלִים שְׁאֵלוּ לָהֶם פֶּרֶשׁ אֵין לָהֶם	29:10	קוֹל־נְגִידִים נִחַבְּאוּ וּלְשׁוֹנָם לַחֲכָם דְּבָקָה
4:7	זָכוּ נְזִירֶיהָ מִשְׁלֵג צַחוּ מִחֶלֶב אָדְמוּ עַצָּם מִפְּנִינַיִם סִפִּיר גִּזְרָתָם	9:30	אִם־הִתְרַחַצְתִּי בְּמִי־שִׁלְג וְהִזְכּוֹתִי בְּבַר כִּפִּי
4:8	חֲשֹׁךְ מִשְׁחֹר תִּאָּרָם לֹא נִכְרוּ בַחֲוִצוֹת צַפַּד עוֹרָם עַל־עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כְּעֵץ	19:20	בְּעוֹרִי וּבְכַשְׂרֵי דְבָקָה עַצְמִי וְאַתְּמַלְטָה בְּעוֹר שְׁנִי
		30:30	עוֹרִי שִׁחַר מִעֲלִי וְעַצְמִי־תָרַה מִנִּי־חָרַב
4:11	כָּלָה יְהוָה אֶת־חַמְתּוֹ שִׁפְדָּה תְּרוֹן אַפּוֹ וַיִּצַּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֻדְתֶּיהָ	20:23	יְהִי לְמֵלֵא בִטְנוֹ וְשַׁלַּח־בוֹ תְּרוֹן אַפּוֹ וַיִּמָּטֵר עָלֵימוּ בְּלַחֲמוֹ
4:17	עוֹדִינוּ תִּכְלִינָה עֵינֵינוּ אֶל־עֲזָרְתָנוּ הַכֹּל בְּצַפְיָתָנוּ צַפִּינוּ אֶל־גּוֹי לֹא יוֹשַׁע	19:27	אֲשֶׁר אָנִי אֶחְזֶה־לִּי וְעֵינֵי רְאוּ וְלֹא־זָר כָּלוּ כְלִיתִי בַחֲקִי

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anna-Katariina Vaino,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Heebrea Piibli Iobi ja Nutulaulude raamatu võrdlev analüüs: keelelised ja motiivilised sarnasused“, mille juhendaja on Anu Põldsam, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonnas, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anna-Katariina Vaino

29.04.2022